

European Network of Election
Monitoring Organizations
**Election Observation Mission to Moldova
Presidential Elections 2016**

Rețeaua Europeană a Organizațiilor
de Monitorizare a Alegerilor
**Misiunea de Monitorizare a Alegerilor
Alegerile Prezidențiale 2016**

MISIUNEA DE OBSERVARE A ALEGERILOR PREZIDENȚIALE ÎN MOLDOVA

30 Octombrie și 13 Noiembrie 2016

RAPORTUL FINAL

24 februarie 2017

Kingdom of the Netherlands

B | S | T The Black Sea Trust
for Regional Cooperation
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

Misiunea Electorală ENEMO privind observarea alegerilor Prezidențiale din 2016 în Republica Moldova, a fost susținută financiar de Ambasada Regatului Țărilor de Jos în cadrul programului Fondului de Responsabilitate, dar și de Black Sea Trust, care este un proiect al Fondului German Marshall al Statelor Unite ale Americii.

Opiniile date în prezenta publicație sunt responsabilitatea exclusivă a ENEMO și nu exprimă neapărat poziția donatorilor sau a partenerilor.

Contents

REZUMAT	1
I. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI.....	4
II. CADRUL NORMATIV	5
III. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL	7
IV. ELECTION ADMINISTRATION	8
IV.A. Organele de Administrare Electorală	8
IV.A.1. Comisia Electorală Centrală.....	9
IV.A.2. Consiliile electorale de circumscripție.....	12
IV.A.3. Birourile Electorale ale secțiilor de votare	13
IV.B. Instruirile Electorale	14
IV.C. Educarea Alegătorilor	15
IV.D. Autorități cu Competență Electorală.	15
V. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR.....	16
VI. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR.....	18
VII. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	20
VIII. MEDIA	21
IX. PARTICIPAREA FEMEILOR.....	24
X. PARTICIPAREA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI	24
XI. OBSERVATORII ELECTORALI	25
XII. ZILELE ELECTORALE	26
XII.A. DESCHIDEREA.....	26
XII.B. VOTAREA.....	27
XII.C. NUMĂRAREA VOTURILOR.....	28
XII.D. TransferUL MATERIALELOR ȘI CONSILIILE ELECTORALE DE CIRCUMSCRIPȚIE	28
XIII. PLÎNGERILE ȘI CONTESTAȚIILE	29
XIV. ANUNȚAREA REZULTATELOR.....	31
XV. RECOMANDĂRI.....	33
DESPRE ENEMO.....	38
ANEXA: Rezultatele Oficiale ale Alegerilor.....	39

REZUMAT

Ca urmare a hotărârii Curții Constituționale privind neconstituționalitatea alegerii Președintelui Republicii Moldova de către Parlament, a fost reintrodusă alegerea Președintelui prin vot direct al cetățenilor și la 1 aprilie 2016, Parlamentul a numit alegerile prezidențiale pentru data de 30 octombrie 2016. Alegerile au avut loc cu participarea a nouă candidați în primul tur electoral. Deoarece nici un candidat nu a adunat mai mult de jumătate din voturile exprimate, a doua rundă de alegeri a fost organizată pentru data de 13 noiembrie, în urma căreia candidatul Partidului Socialist al Republicii Moldova Igor Dodon a câștigat. În regiunea Transnistriană, alegerile nu au avut loc, însă cetățenii rezidenți ai regiunii au avut posibilitatea de a vota în 30 de secții de votare constituite în mod special pentru a permite acestora participarea la vot.

Ca urmare a unei invitații parvenite din partea autorităților Republicii Moldova, la 10 octombrie 2016, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) a inițiat o misiune de observare a alegerilor (în continuare MOA) pentru observarea alegerilor prezidențiale din Moldova. În acest sens, MOA a fost limitat în componență și în domeniul de aplicare; aceasta a fost formată dintr-o echipă în componența căreia făceau parte șase experți care acopereau unele aspecte cruciale ale procesului. Ziua alegerilor din primul tur electoral (30 octombrie), a fost observată de către zece echipe de observatori pe termen scurt, în timp ce la data de 13 noiembrie, (ziua alegerilor celui de-a doilea tur electoral), a fost monitorizată de către patru echipe de observatori pe termen scurt în Moldova și cinci observatori pe termen scurt, detașați în secțiile de votare a trei țări din străinătate.

Alegerile au avut loc într-un context politic caracterizat prin lipsa profundă de încredere în partidele politice și instituțiile statului, dar și a unei polarizări politice. Scandalurile de corupție, combinate cu stagnarea economică a țării și preocuparea fiecăruia pentru finanțele personale și naționale, au contribuit la această lipsă de încredere.

Modificările necesare la Codul Electoral au fost efectuate doar cu puțin mai mult de trei luni înainte de data alegerilor. În timp ce această stare de lucruri, nu este în general în conformitate cu bunele practici internaționale pentru alegeri democratice, amendamente efectuate au devenit necesare, fiind impuse prin decizia Curții Constituționale din 4 martie și s-au referit, în mod special, la alegerea Președintelui. Mai mult ca atât, procedurile amendate nu diferă mult de cele care erau deja în vigoare pentru alte tipuri de alegeri.

Incoerențe, lacune și ambiguități rămân a fi regăsite în conținutul Codului Electoral, printre acestea: examinarea plângerilor post-electorale și mecanismul eficient de soluționare a litigiilor electorale, procedurile de contestare a rezultatelor primei runde de alegeri, aplicarea sancțiunilor electorale, startul oficial al celui de-al doilea tur de campanie, aplicarea normelor privind finanțarea campaniei, precum și colectarea și modalitatea de verificare a semnăturilor de susținere pentru fiecare dintre candidați.

În general, CEC a administrat alegerile într-un mod deschis și în conformitate cu legislația și calendarul electoral. Cu toate acestea, ENEMO a observat că în unele cazuri, CEC a fost lipsită de o abordare pro-activă și de dorința de a face față unor situații mai complexe, făcând deseori referire

la deficiențe în cadrul legal. Acest fapt a fost observat în aplicarea unor standarde diferite în procesul verificării semnăturilor de susținere pentru candidații la președinție, examinarea incompletă a rapoartelor financiare ale candidaților, verificarea încălcărilor legislației electorale de către candidați numai în cazurile în care existau plângeri oficiale ale unui petiționar, și discreție în luarea deciziilor în ce privește cazurile unor candidați.

Asistența în training-uri legate de alegeri a fost asigurată de către Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral pe lângă CEC (CICDE). În acest sens, CICDE a oferit training-uri pentru aproape toate părțile implicate în procesul electoral. Astfel, trainingurile CICDE observate de către ENEMO, au fost organizate într-o manieră bună și într-un mod profesionist. Cu toate acestea, în timpul alegerilor s-a observat că membrii consiliile electorale de circumscripție (CER) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV) nu dispuneau de informații și de înțelegerea necesară referitor la unele aspecte ale procesului electoral, dintre care unele foarte importante cum ar fi procedura de urmat prevăzută plângerilor și/sau procedura prevăzută în cazul alegătorilor cu dizabilități.

Una dintre problemele cele mai dezbătute cu privire la Registrul de Stat al Alegătorilor rămâne includerea persoanelor decedate. Astfel, procesul de excludere a persoanelor decedate din registru impune depunerea unui certificat de deces, care în mod normal este dificil de obținut pentru persoanele care au decedat în străinătate.

Neținând cont de recomandările anterioare ale Comisiei de la Veneția și contrar bunelor practici, alegătorii pot suține doar un singur candidat în perioada procesului de colectare a semnăturilor. Astfel, lipsa de timp necesar pentru verificarea semnăturilor depuse aproape de termenul limită, a condus la verificarea inconsecventă a semnăturilor. În acest sens, CEC a examinat și validat doar semnătura alegătorului depusă mai întâi, chiar și atunci când el sau ea a semnat în susținerea mai multor candidați.

Campania electorală oficială a candidaților înregistrați a început la 30 septembrie (30 de zile înainte de ziua alegerilor). Astfel, candidații care au depus semnăturile în ultimele zile au fost dezavantajați față de candidații deja înregistrați, deoarece nu au putut face campanie pentru aproape o săptămână, așteptând CEC să verifice listele de semnături pe care le-au prezentat, fapt care a dus la crearea unor condiții de concurență inegală pentru toți candidații.

În pofida modificărilor legislative recent efectuate în regulamentul de finanțare a campaniilor, există în continuare decalaje; Codul electoral și Regulamentul CEC sunt neclare în ceea ce ține de limita cheltuielilor de campanie și aplicabilitatea acestora, față de prima rundă, sau față de ambele runde cumulativ. Suplimentar, rămân nereglementate: cerința legală de raportare privind finanțarea campaniei pentru a doua rundă, reglementarea clară a donațiilor din partea partidelor politice, contribuțiile în natură, și promovarea efectuată pentru un anumit candidat din partea unui alt partid.

Supravegherea CEC privind finanțarea campaniilor a fost insuficientă pentru a asigura transparența, integritatea și responsabilitatea finanțărilor în procesul campaniei electorale. CEC a sancționat doar acele încălcări de finanțarea în campaniei electorale care au fost sesizate de către alți candidați, ceea ce este în contradicție cu spiritul și reglementările de finanțare a campaniilor electorale.

Concentrație ridicată de proprietate asupra mass-media, cât și lipsa de autonomie față de interesul politic și mediul de afaceri constituie un motiv de îngrijorare. Unii candidați au beneficiat de o acoperire media disproporționat de favorabilă, prin intermediul diferitor tipuri de surse mass-media. Asemenea situație se poate spune că a limitat pluralismul și a pus ceilalți candidați, în special pe cei independenți, dar și pe cei nominalizate de partidele cu resurse mai puține, într-o poziție dezavantajoasă. Lipsa de independență a mass-media în sine și neaplicarea de către autoritățile statului a unor sancțiuni eficiente și adecvate a constituit o preocupare pentru aceste alegeri, și se poate spune că a limitat posibilitatea publicului de a primi informații imparțiale, sau de a crea condiții egale pentru candidați.

Femeile au fost bine reprezentate în al doilea și al treilea nivel al organelor de conducere electorale și dețin funcții de conducere în cadrul CEC. Cu toate acestea, femeile au fost mai bine reprezentate în funcțiile de membru decât în poziții de conducere în al doilea și în al treilea nivel al organelor electorale.

Incluziunea socială a persoanelor care trăiesc cu dizabilități în cadrul procesului electoral are nevoie de mai multă atenție din partea instituțiilor statului. CEC a întreprins eforturi în această direcție, în cooperare cu ONG-urile care lucrează în acest domeniu, dar aceste eforturi sunt sporadice și depend în continuare de activități specifice inițiate de organizațiile societății civile sau de donații internaționale, în timp ce o strategie structurată și cuprinzătoare susținută de instituții de stat pentru incluziunea persoanelor care trăiesc cu dizabilități în procesul electoral încă lipsește.

Observatorii ENEMO au vizitat în total 169 secții de votare în ambele runde de alegeri, inclusiv șapte secții de votare din străinătate. În general, evaluarea procesului electoral de către observatorii ENEMO a fost unul pozitiv în ambele runde de alegeri. Cu toate acestea, a fost observat că este loc suficient pentru îmbunătățiri, în special în ceea ce privește procedurile care nu sunt descrise în mod clar în Codul Electoral sau în instrucțiunile BESV. Cele mai frecvente nereguli care au fost raportate, au constituit nesigilarea în mod corespunzător a urnelor de vot, cutiilor mobile în special, și prezența urnelor de vot suplimentare care nu aveau aplicat sigiliul.

Observatorii au remarcat doar un număr mic de plângeri depuse la nivelul BESV care fie erau minore, sau nefondate; cu toate acestea, s-au remarcat dificultăți ale BESV în cadrul acestor plângeri deja în prima rundă a alegerilor. În cea de-a doua rundă, domeniul de aplicare al problemei de înregistrare și soluționare a plângerilor a fost vizibilă mai ales în secțiile de votare din străinătate, unde BESV rămas fără buletine de vot ca urmare a participării masive la vot.

Cazuri de încălcare a secretului votului au fost observate rar, cum ar fi exprimarea votului cu membrii de familie, votarea în grup în cabina de vot, neprotejarea suficientă a secretului votului datorită amenajării necorespunzătoare a secției de votare, ori poziționării și proiectării cabinei de vot.

Codul Electoral nu prevede o procedură clară în ce privește reclamațiile și contestațiile, cu o singură structură ierarhică. Subsequent, au existat de multe ori confuzii în rândul părților interesate referitor la structura competentă de soluționare a acestor plângeri și contestații. În multe cazuri, plângerile au fost depuse către organe necompetente sau organele cărora acestea au fost adresate și-au declinat competența.

Careva remedii eficiente și un proces echitabil pentru soluționarea plângerilor legate de alegeri nu au fost asigurate în mod adecvat participanților electorali, ceea ce se opune punctului 5.10 din Documentul de la Copenhaga OSCE din 1990 și punctul II.3.3. din Codul Comisiei de la Veneția a bunelor practici în materie electorală. Suplimentar, participanții electorali au utilizat într-un mod insuficient mecanismele de soluționare a litigiilor, inclusiv din lipsa de încredere în capacitatea de administrare a alegerilor, instanțele și organele de drept, și aparent din cauza lipsei de claritate și suficientă înțelegere a funcționării mecanismelor de soluționare a plângerilor.

I. INTRODUCERE ȘI MULȚUMIRI

Ca urmare a unei invitații parvenite din partea autorităților Republicii Moldova, la 10 octombrie 2016, Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) a inițiat o misiune de observare a alegerilor (în continuare MOA) pentru observarea alegerilor prezidențiale care s-au desfășurat la 30 octombrie și 13 noiembrie 2016.

MOA a ENEMO pentru alegerile prezidențiale 2016 în Moldova, a fost limitat în componență, însă a acoperit aspecte importante ale procesului, cum ar fi, conduita organelor electorale, cu accent asupra Comisiei Electorale Centrale (CEC) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV); cadrul normativ; administrarea plângerilor și căilor de atac; precum și contextul socio-politic general în care alegerile s-au desfășurat, cât și comportamentul mass-media. MOA a fost formată din șase membri ai echipei de bază, cu sediul în Chișinău. La 30 octombrie, au fost detașate zece echipe de observatori pe termen scurt (OTS) pentru a observa ziua alegerilor, în timp ce în ziua alegerilor din 13 noiembrie (turul doi) a fost observată de către patru echipe de observatori pe termen scurt în Moldova și cinci observatori pe termen scurt în secțiile de votare din alte trei țări în străinătate¹.

Analiza și recomandările prezentate în acest raport se bazează pe constatările echipei de bază și a observatorilor pe termen scurt. Echipa de bază a avut nenumărate întâlniri cu diverși interlocutori în timpul perioadei de activitate a MOA și a observat îndeaproape activitatea Comisiei Electorale Centrale și a instanțelor judecătorești; în timp ce observatorii pe termen scurt, au monitorizat procedura de deschidere, votul, închiderea, numărarea și totalizarea rezultatelor de către BSEV, precum și activitatea BSEV în materialele electorale. Evaluarea procesului electoral se face în lumina respectării standardelor internaționale pentru alegeri democratice, cadrului legislativ național, precum și angajamentele internaționale ale Republicii Moldova.

Misiunea de observare a alegerilor ENEMO pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie 2016, Moldova, a fost susținut financiar de către Ambasada Regatului Țărilor de Jos, în cadrul Programului Fondului de Responsabilitate și de Black Sea Trust, care este un proiect al Fondului German Marshall al Statelor Unite ale Americii.

---

¹ România, Federația Rusă și Ucraina.

II. CADRUL NORMATIV

Moldova este o republică parlamentară, cu puterea legislativă investită în Parlament, puterea executivă în guvern și președintele Republicii în calitate de șef al statului. Parlamentul este compus din 101 de deputați, dintre care 74 grupați în cinci fracțiuni parlamentare și 27 de deputați neafiliați².

Președintele Republicii deține împuterniciri limitate, în principal, în domeniul apărării naționale, politică externă și de numire a judecătorilor. Din 1994 până în 2000, președintele a fost ales prin vot direct de către cetățeni, iar din anul 2000, acesta a fost ales de către Parlament. Mandatul Președintelui Nicolae Timofti a expirat la 23 martie 2016³, acesta însă a servit în calitate de președinte până la 23 decembrie 2016, când Igor Dodon ales în al doilea tur al alegerilor prezidențiale (la 13 noiembrie 2016) a preluat mandatul de președinte.

Ca urmare a unei plângeri depuse la Curtea Constituțională la 12 noiembrie 2015 de către 18 deputați ai fracțiunii parlamentare a Partidului Liberal Democrat din Moldova asupra constituționalității alegerii președintelui de către Parlament, Curtea Constituțională a decis la 4 martie 2016 că asemenea procedură de alegere anterior adoptată este neconstituțională, reintroducând în rezultat alegerea prin vot direct al cetățenilor, precum și reinstituind dispozițiile normative care au fost abrogate în anul 2000⁴. În virtutea deciziei Curții Constituționale, la 1 aprilie 2016 Parlamentul a fixat alegerile prezidențiale pentru data de 30 octombrie 2016.

Modificările necesare la Codul Electoral au fost efectuate doar cu puțin mai mult de trei luni înainte de data alegerilor. În timp ce această stare de lucruri, nu este în general în conformitate cu bunele practici internaționale pentru alegeri democratice, amendamente efectuate au devenit necesare, fiind impuse prin decizia Curții Constituționale din 4 martie și s-au referit în mod special la alegerea Președintelui. Mai mult ca atât, procedurile amendate nu diferă mult de cele care erau deja în vigoare pentru alte tipuri de alegeri.

Contextul politic actual din țară se caracterizează printr-o lipsă profundă de încredere în instituțiile de stat (în special cele de la nivel central) și în partidele politice (în special cele cu un istoric de existență mai îndelungat), cât și de un conflict politic înalt. Scandaluri de corupție, combinate cu o stagnare economică și preocuparea cetățenilor pentru finanțele personale și naționale, au contribuit la această lipsă de încredere.

Cel mai recunoscut scandal este dispariția a 1 miliard \$ (aproximativ 12% din PIB-ul țării) de la trei bănci din Moldova, care a fost descoperit la sfârșitul anului 2014 (cu câteva zile înainte de

---

² Partidul Socialiștilor din Republica of Moldova (PSRM) – 24 de mandate; Partidul Liberal Democrat (PLDM) – 10 mandate; Partidul Comuniștilor din Republica of Moldova (PCRM) – 7 mandate; Partidul Democrat din Moldova (PDM) 20 mandate; Partidul Liberal (PL) – 13 mandate; Deputați neafiliați - 27. Sursa: Parlamentul Republicii Moldova,

www.parlament.md/StructuraParlamentului/FracțiuniParlamentare/tabid/83/language/ro-RO/Default.aspx.

³ Președintele Nicolae Timofti a fost ales de către 61.4% din voturile acordate de Parlament la data de 16 Martie 2012.

⁴ Decizia Curții Constituționale Nr.7, privind revizuirea unor reglementări din Legea nr.1115 - XIV din 5 Iulie 2000, prin care a fost propusă modificarea Constituției Republicii Moldova (modalitatea alegerii Președintelui, sesizarea nr. 48b/2015), din 4 Martie 2016.

www.constcourt.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=558&l

alegerile parlamentare din acel an) și a perturbat foarte mult situația politică a Moldovei, așa cum implica politicieni proeminenți și oameni de afaceri⁵. Alimentate de scandalul furtului bancar, de-a lungul anului 2015 și începutul anului 2016, au avut loc o serie de proteste în întreaga țară prin care oamenii se opuneau corupției și a guvernului, cerînd organizarea alegerilor anticipate. Protestele în cauză au adunat oameni cu diferite ideologii și perspective asupra evoluției geopolitice a țării. Două guverne s-au format pe parcursul 2015⁶, ambele urmate de guverne provizorii până la 20 ianuarie 2016, când guvernul actual condus de Pavel Filip a preluat mandatul drept urmare a unui acord între fracțiunile parlamentare ale Partidului Democrat (PDM) și Partidul Liberal (PL) și cu sprijinul unui număr suplimentar de deputați neafiliați acestor partide. Ca reacție la numirea guvernului un val de proteste au reînceput și au culminat cu asedierea Parlamentului în timp ce noul guvern a fost votat, iar opoziția manifesta un vot de neîncredere în acesta. Diviziunea constantă în cadrul societății asupra cursului geopolitic al țării și relația delicată cu regiunea Transnistriană, perturbă de asemenea cursul politic de zi cu zi.

Principalele subiecte de campanie ale majorității concurenților electorali au fost nivelurile ridicate de corupție și problemele socio-economice cu care se confruntă țara, în timp ce problemele geopolitice și relațiile cu Transnistria, în general, au fost primite cu o atenție mai mică. Campania negativă și încercări de a submina imaginea concurenților electorali a fost larg răspândită și vizibilă mai ales în al doilea tur de scrutin. Implicarea Bisericii Ortodoxe, exprimând o opoziție clară în cazul candidatului - Maia Sandu și sprijinul pentru Igor Dodon, a ridicat multe discuții în societate.

Una dintre partidele parlamentare, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova (PCRM)⁷ nu a desemnat un candidat și a îndemnat la boicotarea alegerilor, considerând întreg procesul electoral ca fiind neconstituțional. PCRM a desemnat totuși membri de conducere în al doilea și în al treilea nivel al organelor electorale, în timp ce unii membri ai partidului au susținut în mod public candidatul Partidului Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM) - Igor Dodon.

Alegerile nu au avut loc în Transnistria, însă 30 de secții de votare au fost deschise special pentru votarea cetățenilor rezidenți al regiunii Transnistriene.

---

⁵ Cel mai notabil, este cazul lui Vlad Filat, fost prim-ministru al Moldovei și fostul lider al Partidului Liberal Democrat (arestat în octombrie 2015 și care execută o sentiță de nouă ani) și Ilan Shor, om de afaceri, primarul orașului Orhei și liderul Partidului - Mișcarea politică "Ravnopravie"(care la moment se află în arest la domiciliu începând cu luna mai 2015 și a fost ales primar al orașului Orhei, în timp ce se afla în arest la domiciliu).

⁶ Primul, în frunte cu Chiril Gaburici, din data de 18 februarie și pînă la 22 iunie 2015; după demisia acestuia, Natalia Gherman a condus Guvernul în calitate de prim-ministru pînă la 30 iulie 2015; al doilea, condus de Valeriu Streleț de la data de 30 iulie și pînă la 30 noiembrie 2015, după ce guvernul său a primit un vot de neîncredere pe fondul protestelor la 29 octombrie 2015; Ulterior, Gheorghe Brega a condus Guvernul, acționând în calitate de prim-ministru pînă la data de 20 ianuarie 2016.

⁷ PCRM a ieșit al treilea în alegerile parlamentare din 2014, colectînd peste 17% din votul popular și 21 de mandate în Parlament. Începând cu 2014, fracțiunea parlamentară a acestui partid a pierdut două treimi din numărul deputaților săi, majoritatea dintre care sunt neafiliați unui partid la momentul de față, iar în prezent acesta este reprezentat în Parlament de către șapte deputați.

III. CADRUL LEGAL ȘI SISTEMUL ELECTORAL

Președintele este ales în cadrul unui sistem național cu două runde, prin vot majoritar exprimat și pentru un mandat de patru ani. Pentru ca alegerile să fie valabile, o treime din totalul înregistrat al alegătorilor trebuie să participe la prima rundă. În cazul în care alegerile sunt declarate nule, se organizează alegeri repetate pentru aceiași candidați. Un candidat este considerat ales dacă el, sau ea este susținut de cel puțin jumătate din voturile exprimate. În cazul în care nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi, un al doilea tur are loc în timp de două săptămâni după prima rundă, între cei doi candidați care au obținut cele mai multe voturi. În al doilea tur, alegerile se consideră valabil desfășurate, indiferent de prezența la vot, candidatul care a acumulat cel mai mare număr de voturi în al doilea tur de scrutin, fiind considerat ales.

Ca urmare a deciziei Curții Constituționale asupra revizuirii Constituției din 5 iulie 2000, care oferea posibilitatea membrilor parlamentului să aleagă președintele, fiind declarată neconstituțională, la 1 aprilie 2016 Parlamentul a decis de a stabili alegerile prezidențiale pentru 30 octombrie⁸. Acestea fiind primele alegeri prezidențiale directe din 1996.

Cadrul normativ, prevede în general o bază solidă pentru desfășurarea alegerilor prezidențiale democratice. Moldova este parte la tratatele cheie ale ONU⁹, Convenția Europeană a Drepturilor Omului, precum și Convenția-cadru pentru Protecția Minorităților Naționale. Alegerile prezidențiale sunt reglementate printr-un cadru juridic cuprinzător, care constă în principal din Constituția din 1994, modificată cel mai recent în 2016 și Codul Electoral din 1997¹⁰, modificat în 2016. Constituția garantează drepturile și libertățile fundamentale și stipulează că președintele este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat¹¹, punând astfel bazele necesare pentru alegeri democratice.

Ale prevederi normative relevante, includ Legea cu privire la partidele politice, Legea cu privire la libertatea de exprimare, Legea contenciosului administrativ, capitolele respective ale Codului cu privire la contravențiile administrative și Codul penal. Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală sunt aplicabile procedurilor în fața instanțelor de judecată la examinarea contestațiilor. Totodată, legislația este completată și de regulamente¹², decizii și instrucțiuni adoptate de către CEC.

Cu toate acestea, în Codul Electoral rămân în continuare neconcordanțe, lacune și ambiguități, printre acestea: judecarea plângerilor post-electorale și mecanismul de soluționare a litigiilor electorale¹³, procedurile necesare pentru a contesta rezultatele primului tur al alegerilor, aplicarea sancțiunilor electorale, începerea oficială a campaniei în turul doi de scrutin, aplicarea regulilor de

---

⁸ Parlamentul Republicii Moldova, Decizia Nr.55 din 1 aprilie 2016.

⁹Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP), Convenția privind eliminarea tuturor formelor de discriminare față de femei (CEDAW), Convenția privind drepturile politice ale femeilor, Pactul internațional cu privire la eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială (CERD) și Convenția privind drepturile persoanelor cu handicap (CDPD).

¹⁰ Codul Electoral al Republicii Moldova. www.lex.justice.md/md/312765/.

¹¹ Secțiunea 2 și articolul 78.

¹² Comisia Electorală Centrală, Regulamentele Nr. 2674, 2688, 2689, 3328, 3353, 3375 și 4463. Decizia CEC a Republicii Moldova poate fi găsită aici: <http://www.cec.md/index.php?pag=page&id=1884&l=ro>

¹³ A se vedea secțiunea Plângeri și Contestații

finanțare a campaniei și colectarea, cât și verificarea semnăturilor de susținere pentru candidații electorali.¹⁴, aplicarea regulilor de finanțare a campaniei¹⁵ și colectarea, cât și verificarea semnăturilor de susținere pentru candidații electorali.

Din păcate, CEC nu a adoptat reglementările necesare pentru a clarifica lacunele din Codul electoral, lipsind astfel de posibilitatea de a evita incertitudinea juridică și interpretări contradictorii ale cadrului legal aplicabil în materie electorală.

Neținând cont de recomandările anterioare ale Comisiei de la Veneția și contrar bunelor practici, alegătorii pot sprijini doar un singur candidat în timpul procesului de colectare a semnăturilor. Lipsa de timp suficient pentru a verifica semnăturile depuse aproape de termenul limită a condus la verificarea inconsecventă a semnăturilor. CEC a considerat ca fiind valabilă - semnătura alegătorului pusă pe prima listă semnată, chiar și atunci când el sau ea a semnat în susținerea mai multor candidați. Cerința ca primarii să certifice semnăturile de susținere în favoarea unui anumit candidat s-a dovedit a fi problematică, având în vedere afilierea politică a acestora față de anumite partidele politice. Mai mult decât atât, acest mecanism este excesiv în Moldova unde se utilizează baza de date electronică a alegătorilor. Acest fapt, de asemenea, îngreunează cetățenii moldoveni care locuiesc în străinătate de a susține candidații electorali.

Sanțiunile pentru încălcarea legii electorale includ avertismente și retrageri a candidatului din cursa electorală. Dispoziții privind sancțiunile sunt ambigue și nu prevăd o listă exhaustivă de încălcări, atribuind astfel CEC cu împuterniciri discreționare de largi. Avertismentele sunt neesențiale și prin urmare, nu au capacitatea de a produce un efect de descurajare. La fel, legea nu precizează cât de multe avertismente repetate duc la radiere candidatului și nu indică faptul că ar trebui să fie doar o sancțiune de ultimă instanță, după încălcări grave și repetate ale legii, astfel, permițând punerea în aplicare neuniformă a legii, care corespunzător duce la incertitudine juridică.

IV. ELECTION ADMINISTRATION

IV.A. Organele de Administrare Electorală

Sistema electorală în Republica Moldova este formată dintr-o structură organizată pe trei niveluri: Comisia Electorală Centrală (CEC), Consiliile electorale de circumscripție (CER) și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV). În vederea pregătirii alegerilor prezidențiale, CEC a înființat 35 CER, inclusiv Consiliul Electoral al mun. Chișinău. La rîndul lor, CER au format 2081 BESV, dintre care 1981 în Moldova și 100 în străinătate, pentru a permite persoanelor care locuiesc

---

¹⁴ Codul Electoral reglementează în mod insuficient procedurile de contestare a rezultatelor primei runde electorale, în cazul în care este organizat un al doilea tur. Suplimentar, perioada de două săptămâni dintre cele două runde electorale se suprapune cu intervalul de timp prevăzut pentru examinarea plângerilor la CEC și în instanțele de judecată, ceea ce duce la situații în care contestațiile se află încă în examinare în ziua alegerilor. Această situație poate constitui un obstacol în calea dreptului la recurs, ceea ce contravine articolului 5.10 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990.

¹⁵ A se vedea secțiunea de campanie - Finanțe.

în afara țării să exercite dreptul de vot¹⁶. BESV care au fost înființate în străinătate au raportat la Consiliul Electoral al mun.Chișinău.

IV.A.1. Comisia Electorală Centrală

CEC este o instituție permanentă înființată pentru a conduce politici electorale și pentru a desfășura alegerile, inclusiv monitorizarea, supravegherea și punerea în aplicare a prevederilor legale referitor la finanțarea partidelor politice și a campaniilor electorale. CEC este format din nouă membri, unul desemnat de către Președintele Republicii și ceilalți opt de către Parlament, asigurând o reprezentare proporțională a majorității parlamentare și a opoziției parlamentare. Componenta Comisiei se stabilește printr-o decizie parlamentară, susținută de majoritatea voturilor deputaților aleși. Membrii CEC au un mandat de activitate de cinci ani.

Actuala componență a CEC a fost votată de către Parlament la data de 17 iunie 2016. Trei membri ai CEC fac parte din fosta componență, iar alți șase au fost numiți recent. Mandatul celor nouă membri din componența anterioară a CEC a expirat la 11 februarie 2016, dar proiectul de lege cu privire la numirea membrilor noi a fost amânat de patru ori în Parlament. La început din cauza eșecului fracțiunilor parlamentare de a desemna candidați, ulterior candidații nominalizați trebuiau verificați de către Comisia Națională de Integritate pentru potențiale conflicte de interese, și în ultimă instanță, un candidat și-a retras candidatura.

În general, CEC a desfășurat activitatea într-un mod deschis și a coordonat alegerile în conformitate cu legislația și agenda electorală. Cu toate acestea, ENEMO a observat că în unele cazuri CEC a dus lipsa unei abordări pro-activă și de dorința de a face față unor situații complexe, de multe ori fiind opus faptul că există deficiențe în cadrul legal. Acest fapt a fost observat în aplicarea unor standarde diferite la etapa verificării semnăturilor de susținere pentru candidații la președinție¹⁷, examinarea incompletă a rapoartelor financiare ale candidaților, examinarea încălcărilor legislației electorale de către candidați numai în cazurile în care existau plângeri oficial depuse, cât și discreție în luarea deciziilor cu referire la anumiți candidați.

Sesiunile CEC și procesul de luare a deciziilor

Sesiunile ordinare CEC s-au desfășurat de două ori pe săptămână, în zilele de marți și vineri, în timp ce sesiunile extraordinare se convocau la cerință. Frecvența sesiunilor CEC a crescut în apropiere de ziua alegerilor. Proiectele de decizii au fost pregătite și înmânate observatorilor la sesiuni. CEC a oferit unele informații în limba rusă și mai puțin în limba engleză, explicând acest fapt prin lipsa de resurse pentru a oferi traducerea în timp util.

---

¹⁶ Austria (1), Azerbaijan (1), Belarus (1), Belgia (1), Bulgaria (1), Canada (3), Republica Cehă (1), China (1) Estonia (1), Franța (6), Germania (2), Marea Britanie și Irlanda de Nord (2), Grecia (2), Ungaria (1), Irlanda (1), Israel (2), Italia (25), Qatar (1), Japonia (1), Latvia (1), Lituania (1), Olanda (1), Monaco (1), Polonia (1), Portugalia (4), România (11), Russia (8), Spania (4), Turcia (3), Suedia (1), Elveția(1), Ucraina (2), Statele Unite al Americii (7).

¹⁷ După cum și este notat în Codul bunelor practici în materie electorală al Comisiei de la Veneția, adoptat la 18-19 octombrie 2002, Secțiunea I 1.3 "Verificarea semnăturilor trebuie să fie guvernate de reguli clare, în special în ceea ce privește termenele limită".

CEC a ținut 36 de ședințe (sesiuni) - dintre care 22 au fost ordinare și 14 extraordinare. Astfel, au fost adoptate 425 de decizii, dintre care 302 se refereau la organizarea Alegerilor Prezidențiale¹⁸.

Deciziile cheie adoptate înainte de prima rundă electorală s-au referit la înregistrarea candidaților, acreditarea observatorilor interni și internaționali, acceptarea cererilor din partea candidaților de a se retrage din cursa electorală și redirecționarea acestora către Curtea de Apel Chișinău, aprobarea buletinului de vot, structura și circulația, aprobarea reprezentanților candidaților cu vot consultativ, permisiunea cetățenilor Republicii Moldova cu pașapoarte expirate să voteze în afara țării, revizuirea rapoartelor financiare ale candidaților, precum și participarea alegătorilor la vot fără viză de rezident. În perioada dintre cele două tururi de scrutin, CEC a extins efectele pentru o serie de decizii, fără a schimba conținutul cadrului legislativ¹⁹.

În unele cazuri, procesul de luare a deciziilor CEC a fost inconsistent; în timp ce deciziile cu privire la problemele de procedură erau adoptate în unanimitate; în ce privește concurenții electorali, unele decizii CEC ar putea fi considerate motivate politic, dat fiind faptul că unii membri ai CEC au avut tendința de a-și alinia voturile de-a lungul partizanatului politic la examinând plângerilor²⁰. Acest fapt a fost accentuat și prin insuficiența mecanismelor de reglementare în Codul Electoral²¹.

În timp ce legislația electorală specifică ce tip de încălcări pot duce la retragerea unui candidat, nu este clar modul în care candidații sunt sancționați pentru încălcări, lăsând astfel loc pentru CEC de a lua decizii arbitrare în acest sens.

Pe baza plângerilor primite, CEC a emis două avertismente împotriva candidatului Maia Sandu, unul pentru prezentarea rapoartelor financiare incomplete²² și celălalt pentru susținerea acestora de către înalți oficiali ai UE²³. În timp ce despre plângerea împotriva candidate Inna Popenco, care a fost acuzată de utilizarea fondurilor nedeclarate, CEC a votat pentru transmiterea cazului Curții de Apel, care a decis în cele din urmă să radieze candidatul din cursa electorală²⁴.

---

¹⁸ 6 privind finanțarea campaniilor electorale, 21 cu privire la înregistrarea candidaților electorali, 26 cu privire la înregistrarea grupurilor de inițiativă, 11 privind numirea personalului în cadrul organelor electorale inferioare și suspendarea temporară a membrilor săi, 15 cu privire la aspectele organizatorice, 59 privind stabilirea CER, 5 privind cooperarea cu autoritățile publice centrale, 13 privind confirmarea reprezentanților, 100 pentru observatori acreditați, 21 privind elaborarea și modificarea cadrului legislativ normativ al CEC, 7 privind aprobarea buletinelor de vot (ordinea de înregistrare, modelul și circulația), 4 privind totalizarea rezultatelor finale ale alegerilor prezidențiale și 15 la examinarea contestațiilor.

¹⁹ Cum ar fi decizia privind extinderea scutirii temporare a absenței membrilor CER și BESV de la locurile de muncă; decizia privind prelungirea efectelor pentru a doua rundă electorală a celor mai importante decizii luate de CEC; de participare la vot a cetățenilor Republicii Moldova care locuiesc în Transnistria; de participarea la vot a cetățenilor Republicii Moldova care trăiesc în străinătate și care dețin pașapoarte expirate; participarea cetățenilor Republicii Moldova care nu au o înregistrare oficială de domiciliu; reglementarea de reflectare a campaniei electorale prezidențiale în mass-media etc.

²⁰ A se vedea secțiunea Plângeri și Contestații.

²¹ A se vedea secțiunea Cadrul Normativ

²² Comisia Electorală Centrală, Decizia Nr.471, 22 Octombrie 2016.

²³ Comisia Electorală Centrală, Decizia Nr. 998, 25 Octombrie 2016.

²⁴ Ca urmare a plângerii depusă de către Silvia Radu împotriva candidatului Inna Popenco pentru organizarea evenimentelor de campanie la care au fost distribuite alegătorilor carduri de reduceri, CEC a decis de a redirecționa plângerea către Curtea de Apel, care s-a pronunțat și a dispus radierea candidatului I.Popenco din cursa electorală.

Pentru primul tur al alegerilor, CEC a tipărit 3131227 buletine de vot, dintre care 2379883 în limba de stat și 751344 în limba rusă. Având în vedere prezența la vot anticipate ca fiind mai mare pentru a doua rundă, unii membri ai CEC au sugerat să crească numărul buletinelor de vot atât în afara, cât și în interiorul țării. Argumentul utilizat pentru această decizie au fost solicitările alegătorilor către CEC. Numărul final al buletinelor de vot tipărite pentru a doua rundă a constituit 3165636, dintre care 2414492 în limba de stat și restul în limba rusă. Cu toate acestea, creșterea numărului de buletine de vot a fost insuficient în unele secții de votare pentru a acoperi numărul de alegători. Astfel, întrucât legislația limitează numărul de buletine de vot care urmează să fie furnizate secțiilor de votare din străinătate - la 3000 de buletine pentru fiecare secție de votare²⁵. Acest fapt a condus la depunerea unui număr considerabil de plângeri din partea alegătorilor care locuiesc în străinătate²⁶.

CEC a respectat termenii menționați în calendarul electoral pentru cele mai importante etape ale procesului²⁷. Sesiunile au avut loc într-un mod transparent, deschis pentru mass-media, publicul larg și pentru observatori. Sesiunile CEC au fost transmise în direct pe pagina web oficială a CEC și ordinea de zi a sesiunilor a fost publicat în prealabil, cu toate acestea, uneori, subiecte noi au fost introduse pe ordinea de zi cu puțin timp înainte de începerea unei sau altei sesiuni. Toate deciziile CEC au fost publicate pe pagina web oficială a instituției.

Activitatea Comisiei Electorale Centrale în zilele alegerilor

În ambele zile electorale, CEC a înființat un centru de presă, în care se furniza informații cu privire la numărul total de alegători care au participat la alegeri, prezentate pe categorii în funcție de vârstă și sex; împărțirea detaliată a numărului de alegători pe regiuni; alegătorii care au votat pe listele principalele și lista de alegători care au votat pe listele electorale suplimentare. De asemenea, aceste informații au fost furnizate și online.

Cu toate acestea, informațiile furnizate în zilele alegerilor au fost accesibile doar în timpul acestor zile, și neținând cont de deținerea acestor date, informațiile respective nu au fost incluse în raportul oficial publicat la sfârșitul procesului electoral de către instituție. Mai mult decât atât, raportul final s-a axat în principal pe date statistice și nu a reușit să furnizeze o analiză a problematicii care a apărut în timpul alegerilor. O notă pozitivă, este că informația cu privire la rezultatele alegerilor a fost împărțită de secțiile de votare, ceea ce reprezintă o practică bună și contribuie la transparența procesului electoral.

În ziua alegerilor, în timpul ambelor runde electorale, CEC a ținut briefing-uri la fiecare trei ore, începând de la 10:00 și până la 22:00. În timpul briefing-urilor, CEC a raportat referitor la secțiile cu cea mai mare și cea mai mică prezență la vot în țară, precum și alte aspecte. După cum a fost raportat de către CEC, nu au fost plângeri primite în ziua alegerilor, cu excepția unor cazuri izolate

---

²⁵Articolul 49, alineatul 6 din Codul Electoral prevede că secțiile de votare din străinătate pot primi un număr maxim de 3.000 de buletine de vot.

²⁶ A se vedea secțiunea Plângeri și Contestații.

²⁷ Anexa la dispoziția Comisiei Electorale Centrale Nr.119, din 23 august 2016.

de încălcări²⁸, care au fost imediat luate în vizor de către administrația electorală și de către alte structuri competente.

În general, în zilele alegerilor Sistemul Informațional Automatizat de Stat "Alegeri" a operat fără probleme serioase, cu excepția câtorva cazuri când informația nu era actualizată în timp util, totuși aceste situații au fost întotdeauna abordate și rezolvate în interval de o oră. Acest fapt a permis CEC să primească și să anunțe rezultatele preliminare ale alegerilor într-un mod rapid. Cu toate acestea, în turul doi al legerilor, după compararea datelor CEC cu procesele verbale ale BESV, s-a descoperit că în trei secții de votare, din cauza unor erori de introducere a datelor, rezultatele au fost inversate între cei doi candidați²⁹; problema dată a fost soluționată după primirea rezultatelor pe suport de hârtie și stabilirea rezultatelor finale.

IV.A.2. Consiliile electorale de circumscripție

În conformitate cu prevederile Codului Electoral, CEC a stabilit 37 de circumscripții electorale de nivel al doilea, hotarele cărora corespund cu hotarele unităților administrativ-teritoriale³⁰, a unității teritoriale autonome Găgăuzia, municipiului Chișinău și municipiului Bălți.

Consiliile electorale de circumscripție sunt formate de CEC care solicită partidelor politice parlamentare, judecătorii și autoritățile locale de la nivelul al doilea, de a desemna candidați pentru aceste structuri³¹. Consiliile electorale de circumscripție constau dintr-un număr impar de membri, cel puțin șapte și nu mai mult de unsprezece; cel puțin trei dintre aceștia trebuie să fi absolvit studii juridice superioare, sau studii în domeniul administrației publice.

Treizeci și cinci de CER au fost configurate, cu câte nouă membri fiecare, cu excepția CER nr.1 (Consiliul Electoral al municipiului Chișinău), care a avut unsprezece membri³². CEC a stabilit de asemenea numărul de membri ai organelor electorale care pot fi suspendați temporar de la locul de muncă permanent pentru a servi în scesă. CER s-au format în conformitate cu agenda electorală, cu 55 de zile înainte de data alegerilor.

Legea prevede două posibilități pentru a schimba membrii CER sau pe cei ai BESV, acestea fiind demisia, sau eliberarea din funcție pentru nerespectarea legii, încălcarea dispozițiilor privind agitația electorală, sau neparticiparea la sesiunile comisiei (minimum 2 sesiuni consecutive)³³. Potrivit CEC, 16 membri CER au fost înlocuiți în timpul primului tur de alegeri și trei membri în cel de-al doilea tur.

În cazul în care membrii comisiei demisionează, aceștia trebuie să depună o cerere scrisă instituției care i-a desemnat (partid politic, administrația locală sau instanță), ca mai apoi, această instituție

---

²⁸ Un caz de agitație electorală negativă în Orhei, unde la intrarea în secțiile de votare mai multe persoane au cerut alegătorilor să nu participe la vot.

²⁹ În trei localități s-au inversat rezultatele (Leușeni în raionul Hîncești, Copceac în raionul Ștefan Vodă și în orașul Nisporeni, raionul Nisporeni).

³⁰ Conform prevederilor Legii Nr.764-XV din 27 decembrie 2001.

³¹ În conformitate cu articolul 27, alineatul 4 din Codul Electoral.

³² Deciziile Comisiei Electorale Centrale Nr.189-223, din 09 septembrie 2016.

³³ Comisia Electorală Centrală, Regulamentele Nr.2688, din 07 octombrie 2014 și Nr. 2689, din 7 octombrie 2014. Regulamentul Comisiei Electorale Centrale a Republicii Moldova poate fi găsit aici: <http://www.cec.md/index.php?pag=page&id=1884&l=ro>

să susțină înlocuirea membrului către organul electoral superior. În cazul în care nu se desemnează candidaturi de substituire a membrilor, CEC atrage candidați din baza de date deșinută. Cu toate acestea, instituțiile nu au termene clare pentru înlocuirea membrilor BESV.

ENEMO a asistat la sesiunile CER Chișinău. În mod similar sesiunilor CEC, sesiunile CER au fost de asemenea deschise pentru observatori. Problemă majoră în ceea ce privește funcționarea CER Chișinău a fost că acesta a acoperit un număr mare de circumscripții. În timpul zilelor alegerilor, observatorii ENEMO au remarcat faptul că localurile CER nu erau potrivite pentru a procesa rezultatele alegerilor din BESV din cauza spațiului mic sau inadecvat.

O problemă majoră în activitatea CER a fost lipsa unor proceduri clare privind gestionarea reclamațiilor, combinată cu lipsa de capacitate a membrilor CER să facă față plângerilor depuse. Această incapacitate ar putea fi din cauza cadrului legislativ neclar în acest domeniu și instruirea insuficientă a membrilor CER privind ierarhia de gestionare a plângerilor și rolul fiecăruia în această ierarhie. A fost dificil să se evalueze informațiile ce se referă la toate plângerile depuse, deoarece aceste informații nu au fost colectate de către CER de la toate BESV.

IV.A.3. Birourile Electorale ale secțiilor de votare

Conform Codului Electoral, circumscripțiile sunt stabilite de CER în localități în baza propunerilor primarilor orașelor (municipiilor), satelor și comunelor, cu 35 de zile înainte de alegeri. Acestea ar trebui să aibă între 30 și 3000 de alegători.

Birourile Electorale ale secțiilor de votare (BESV) sunt stabilite de către CER. În cadrul CER sunt înaintați trei candidați din partea consiliilor locale, în timp ce ceilalți membri sunt înaintați de partide politice și alte organizații social-politice reprezentate în Parlament la data constituirii sale, un candidat de la fiecare partid sau organizație social-politică. În cazul în care numărul de membri nu este suficient, ceilalți membri sunt numiți de către DEC, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, din Registrul funcționarilor electorali.

BESV au fost stabilite de către CER nu mai târziu de 25 de zile înainte de alegeri și a constat dintr-un număr impar de membri, între cinci și unsprezece. Secții de votare au fost de asemenea înființate în spitale, sanatorii, maternități, aziluri și cămine pentru persoanele în etate. Cetățenii Republicii Moldova cu viza de reședință în Transnistria au avut posibilitatea să voteze pe listele suplimentare în 30 de secții de votare, dintre care cinci situate în Chișinău. Două secții de votare suplimentare au fost înființate doar pentru alegătorii din Transnistria și nu au avut liste de alegători principali.

Pentru alegerile prezidențiale au fost stabilite 2081 secții de votare, dintre care 100 situate în străinătate³⁴. În total aceste alegeri au fost asistate de către 18584 lucrători electorali, dintre care 859 în străinătate.

Locațiile BESV au fost stabilite în incintele clădirilor proprietate publică și urmau a fi echipate pentru a facilita accesul persoanelor în etate și a persoanelor cu dizabilități. Cu toate acestea, în

---

³⁴Conform articolului 29 și 291 din Codul Electoral.

multe cazuri, ENEMO a observat că rampele de acces pentru persoanele cu dizabilități nu au putut fi considerate ca asigurând un acces adecvat în incinta secțiilor de votare.

Similar ca și în cazul CER, în ziua alegerilor, multe dintre BESV nu au avut nici o înțelegere clară privind procedurile de urmat în cazul plângerilor și astfel, multe plângeri au fost refuzate.

IV.B. Instruirile Electorale

Sprijinul în training-uri legate de alegeri a fost asigurata de către Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral pe lângă CEC (CICDE), care este o structură reglementată de Codul Electoral. CICDE a oferit training-uri pentru aproape toate părțile implicate în procesul electoral.

Conform CICDE, training-urile au fost efectuate pentru participanții la procesul electoral, inclusiv membri ai diferitelor niveluri ale comisiilor (CER și BESV), observatori și reprezentanți ai partidelor politice și a candidaților electorali. În total s-au efectuat 295 de training-uri pentru 11608 de participanți³⁵. Trainingurilor CICDE observate de către ENEMO au fost bine și profesionist organizate. Cu toate acestea, în timpul alegerilor s-a observat că membrii CER și BESV nu dispuneau de informații și de înțelegere necesară cu privire la aspecte importante ale procesului (și anume în ce privește alegătorii cu dizabilități și privind procesul de plângeri și contestații).

CICDE a pregătit manuale pentru membrii CER și BESV care conțineau compilații ale regulamentelor CEC, postere cu procedurile de numărare a voturilor și agenda electorală. Membrii BESV au utilizat aceste materiale în activitatea lor, cu toate acestea, manualele date pot fi îmbunătățite³⁶.

Alte părți interesate în procesul electoral și care au fost instruite, au fost persoane responsabile pentru înregistrările financiare ale CER și observatorii desemnați de către organizațiile publice. Mai mult decât atât, în parteneriat cu Institutul Național al Justiției din Republica Moldova, CICDE a instruit 14 judecători pentru examinarea / soluționarea procedurilor de contestații electorale depuse în instanțele de judecată.

De la începutul campaniei electorale și inclusiv în zilele alegerilor, pentru a asigura consultarea alegătorilor și / sau a altor părți interesate cu privire la situațiile cu care se confruntă în cadrul procesului electoral, CICDE și CEC au stabilit un centru de apel ce funcționa 24 de ore. Conform CICDE, consultarea oferită de specialiștii la apelurile telefonice a fost suficientă, cu toate acestea, în unele cazuri izolate, CICDE se limita doar la redirectionarea apelanților către structurile oficiale pentru interpretarea legislației. Pe parcursul acestei perioade au fost adresate 9002 întrebări. Cele mai frecvente întrebări adresate s-au referit la procedura de vot³⁷.

---

³⁵ 35 din care pentru 247 membri CER, 164 pentru 4814 membri BESV, și 2 training-uri care au fost efectuate pentru 48 de șefi ai BESV înființate în străinătate.

³⁶ Ghidul pentru membrii BESV stabilește că în cazul în care buletinul de vot este distrus, al doilea și ultimul buletin de vot va fi eliberat pentru el / ea de către președintele BESV. Cu toate acestea, în conformitate cu Articolul 54, alineatul 6 al Codului Electoral această funcție trebuie să fie completată de către CER.

³⁷ Care sunt documentele care permit votarea; în cazul în care ar trebui să fie aplicată mențiunea "Alegeri"; câte buletine de vot ar trebui să primească un alegător; în care secția de votare ar trebui să voteze alegătorul, întrebări cu privire la SIAS "Alegeri", etc.

IV.C. Educarea Alegătorilor

CEC a organizat și desfășurat o campanie de informare extensivă și a dezvoltat o serie de materiale care vizează motivarea alegătorilor și livrarea acestor informații cu privire la procesul electoral. Toate materialele au fost difuzate / plasate în întreaga țară și în străinătate prin intermediul diasporei. CEC a dispus producerea a unsprezece spoturi publicitare cu scop educațional și motivațional pentru aceste alegeri, și unsprezece audio - pentru radio. Acestea au fost distribuite și pentru minoritățile etnice în limbile vorbite de minorități, prin intermediul canalelor naționale și regionale de televiziune și radio, din data de 30 august și până la 30 octombrie 2016. Campania de educare a alegătorilor prin intermediul mass-media audiovizuale a continuat și în al doilea tur. CEC a dispus producerea și difuzarea a cinci spoturi de educație electorală, trei de ieșire la vot și două despre procedurile electorale. Acestea au fost difuzate atât în limba de stat, cât și în limba rusă în mod gratuit.

Au existat și alte inițiative care vizau educația alegătorilor, cum ar fi linia telefonică informațională a CEC, precum și un autobuz cu reclamă de promovare. Pe lângă campania oficială, organizația Promo-LEX de asemenea a implementat o campanie de informare și de mobilizare civică direcționată către alegători.

IV.D. Autorități cu Competență Electorală.

Pentru a asigura condițiile necesare pentru buna organizare a alegerilor prezidențiale, Comisia Electorală Centrală a atribuit responsabilități suplimentare pentru a interacționa în timpul procesului electoral pentru următoarele instituții și autorități: Ministerul Economiei, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Ministerul Tehnologiei Informației și Comunicațiilor, Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, Serviciul Informațional și de Securitate, Serviciul de Înregistrare Publică, Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informație, Instituția de stat "Centrul de Telecomunicații Speciale", Moldtelecom, autoritățile publice locale³⁸.

De-a lungul perioadei electorale, toate autoritățile și instituțiile menționate mai sus au prezentat rapoarte periodice către CEC (la fiecare 10 zile) cu privire la punerea în aplicare a deciziei CEC. CEC a adoptat patru decizii³⁹ și a luat act de informațiile furnizate de către aceste autorități. Reprezentanții tuturor acestor agenții au raportat la sesiunile CEC referitor la pregătirile în curs de desfășurare pentru ambele runde de alegeri. Aceștia au raportat probleme majore pe tot parcursul perioadei electorale.

---

³⁸ Comisia Electorală Centrală, Decizia Nr.237 din 14 septembrie 2016 (MIA - pentru a oferi securitate, măsuri preventive împotriva încălcărilor în procesul electoral, MFA – asistență juridică, personal și asistență logistică în străinătate, MTIC - să asigure actualizarea cetățenilor în Registrul de stat al populației, Moldtelecom – comunicare neîntreruptă, etc.)

³⁹ Decizia Comisiei Electorale Centrale Nr.306 din 27 Septembrie 2016, Nr.371 din 11 Octombrie 2016, Nr.436 din 21 October 2016 și Nr.502 din 28 Octombrie 2016.

V. ÎNREGISTRAREA ALEGĂTORILOR

Cetățenii Republicii Moldova cu vârsta de 18 ani împliniți în ziua alegerilor au drept de vot, cu excepția persoanelor declarate incapabile să voteze printr-o hotărâre judecătorească definitivă. Persoanele care și-au pierdut drepturile electorale sunt păstrate în Registrul de Stat al Alegătorilor (RSA), cu mențiunea "a pierdut dreptul de vot", și nu sunt incluse în lista de alegători.

Registrul de Stat al Alegătorilor este un sistem informațional integrat a alegătorilor din Republica Moldova. Acesta este conceput pentru a colecta, stoca, actualiza și analiza informația cu privire la toți cetățenii Republicii Moldova cu drept de vot. Actualizarea datelor personale ale alegătorilor este un proces automat în mod continuu, efectuat zilnic fără intervenția umană prin intermediul modulului de import a datelor din Registrul de Stat al Populației. Datele actualizate rămâne intacte și nu este posibil să se facă modificări. Lista alegătorilor creată pe baza RSA, este lista care conține toți cetățenii cu drept de vot cu o cerere de înregistrare în hotarele unei secții de votare. Alegătorul care are atât domiciliul, cât și înregistrarea temporară este inclus în lista electorală a unei secții de votare în care acesta își are reședința.

La data de 3 octombrie 2016, conform Registrului de Stat al Alegătorilor, CEC a creat lista electorală de bază, care conținea toți cetățenii cu drept de vot, împreună cu o cerere de înregistrare în cadrul unei secții de votare.

Registrul de Stat al Alegătorilor conține mai mult de 3,2 milioane de alegători eligibili, în timp ce doar 2816377 dintre aceștia au fost incluși în lista alegătorilor de bază în momentul tipăririi. Diferența este formată din mai mult de 220000 de cetățeni ai Republicii Moldova care locuiesc în Transnistria, 63000 alegători fără o cerere de înregistrare rezidențială permanentă (dar care în continuare pot vota pe listele suplimentare⁴⁰) și 100000 de alegători care dețin buletine de identitate expirate⁴¹.

Pentru alegerile prezidențiale din 2016, Comisia Electorală Centrală a tipărit și distribuit mai multe liste: lista alegătorilor de bază, lista alegătorilor de bază pentru secțiile de votare constituite în afara țării, formele printate pentru alegători suplimentari pentru secțiile de votare constituite în afara țării și formele printate pentru alegători ce vor vota la domiciliu.

Cetățenii cu viză de reședință în teritoriul unei secții de votare care nu au fost incluși în listele electorale, au fost înscriși pe o listă electorală suplimentară odată cu prezentarea unui document de identificare care confirmă locul lor de reședință⁴². În listele suplimentare de alegători au fost incluși și alegători care au venit la secția de votare în lipsa certificatului pentru drept de vot; persoanele reținute în baza unui mandat de arest până la pronunțarea sentinței judecătorești; persoanele condamnate la închisoare (privațiune de libertate) a căror sentință nu a devenit definitivă; persoanele aflate în arest pentru comiterea unei infracțiuni; persoanele condamnate la

---

⁴⁰ La 25 octombrie, CEC a luat o decizie pentru a permite acestor alegători să voteze la locul ultimei reședințe, sau orice altă secție de votare, prin includerea acestora în lista de alegători suplimentare.

⁴¹ Legislația permite alegătorilor cu acte de identitate expirate să solicite un certificat temporar pentru a putea să voteze.

⁴² Articolul 53, alineatul 2 din Codul Electoral.

închisoare (privațiune de libertate) printr-o hotărâre judecătorească definitivă; persoanele aflate în instituțiile penitenciare; alegătorii care nu au o cerere de înregistrare a domiciliului sau a reședinței.

Alegătorii care din motive de sănătate sau dintr-un alt motiv rezonabil (pacienți în etate, care stau la domiciliu), care nu au putut să vină fizic la secția de votare, au avut posibilitatea de a depune o cerere scrisă și astfel să voteze utilizând urna mobilă.

Persoanele care primesc tratament la spitalele situate în incinta reședinței lor au fost incluse în lista alegătorilor de bază, în timp ce persoanele: aflate în arest pînă la pronunțarea sentinței judecătorești; persoanele condamnate la închisoare a cărei sentință nu este definitivă; persoanele în privința cărora au fost aplicate sancțiuni pentru infracțiuni administrative; persoanele condamnate la închisoare printr-o hotărâre judecătorească definitivă; deținuți în instituțiile penitenciare și alegătorii care primesc tratament; persoanele din sanatorii sau spitale de pe teritoriul Moldovei, dar în afara locului lor de reședință permanentă în ziua alegerilor, au fost incluse în listele electorale suplimentare.

De la 10 mai și pînă la 19 septembrie 2016, alegătorii domiciliați în străinătate au avut posibilitatea de a se înregistra on-line pentru votarea în afara țării folosind aplicația "Înregistrare preliminară". Astfel, 3570 de cetățeni ai Republicii Moldova au folosit această opțiune pentru înregistrare în cadrul termenului prevăzut.

Pentru secțiile de votare constituite în afara țării, listele de alegători au fost create în baza datelor care au fost colectate de către șefii misiunilor diplomatice și ai oficiilor consulare pe teritoriul statelor respective. Potrivit CEC, în scopul de a oferi mai mult confort pentru activitatea BESV create în afara țării și pentru a nu obliga cetățenii să ajungă la o anumită secție de votare, în listele electorale de bază la secțiile de votare din afara țării, au fost incluse numai datele oficiale ale ambasadelor și ale oficiilor consulare. Alegătorii care s-au înregistrat la vot în străinătate au fost excluși din listele electorale de bază pe baza înregistrării lor de domiciliu, astfel încât aceștia să poată vota la oricare dintre secțiile de votare constituite în străinătate.

Una dintre problemele cele mai dezbătute în ceea ce privește RSA rămâne includerea persoanelor decedate. Procesul de excludere a persoanelor decedate din RSA impune prezentarea unui certificat de deces, acesta fiind deosebit de dificil de obținut pentru persoanele care au murit în străinătate. CEC este responsabil pentru selectarea persoanelor care urmează să fie incluse în Registrul de Stat al Alegătorilor. Potrivit legii, Registrul nu poate schimba datele despre starea persoanei decedate, fără prezentarea unui certificat de deces și în cazul în care cetățeanul a decedat în străinătate, autoritățile locale ar trebui să transcrie certificatul de deces.

Între cele două runde de alegeri (31 octombrie - 13 noiembrie), 1448 de cetățeni au ajuns la vârsta de vot. Pentru al doilea tur electoral au fost folosite aceleași liste electorale de bază ca și pentru primul tur, iar persoanele care au atins vârsta de vot între cele două runde puteau vota în al doilea tur prin includerea acestora listele suplimentare.

Elevii care studiază departe de locul lor de înmatriculare oficial nu au putut vota la secțiile de votare lângă locul lor de studii pentru aceste alegeri, contrar posibilității care a fost oferită în alegerile parlamentare din 2014. Între prima și cea de-a doua rundă electorală au existat unele

inițiative menite să permită studenților să voteze aproape de locul lor de studii. În acest sens, a fost organizat și un protest în fața CEC și a fost înregistrată o inițiativă legislativă de către deputatul Valeriu Ghilețchi. Totuși, Parlamentul nu a examinat proiectul de lege prezentat de V.Ghilețchi, pe motiv că regulile de votare nu pot fi schimbate între prima și cea de-a doua rundă electorală. Cu toate acestea, conducerea CEC s-a adresat către decanii universităților făcând apel ca universitățile să-și asiste studenții să obțină certificate temporare de înregistrare cu reședința.

VI. ÎNREGISTRAREA CANDIDAȚILOR

Orice cetățean cu drept de vot și cu vârsta de peste 40 de ani, care a locuit pe teritoriul Republicii Moldova, pentru nu mai puțin de 10 ani și vorbește limba de stat, poate candida pentru funcția de Președinte a Republicii Moldova. Codul Electoral prevede și alte categorii de persoane care nu pot candida la funcția de Președinte⁴³: persoanele declarate incapabile printr-o hotărâre definitivă a instanței de judecată; personalul militar în serviciul activ; persoanele condamnate la închisoare printr-o hotărâre judecătorească definitivă care execută pedeapsa într-un penitenciar; persoanele ale căror evidențe penale includ infracțiunile săvârșite cu intenție, care nu au fost stinse; persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de decizii prin hotărârea definitivă a unei instanțe de judecată.

Cerința de vârstă pentru a fi ales a fost ridicată de la 35 la 40 de ani prin legea de modificare a Constituției din 2000. Cu toate că în luna Martie 2016, Curtea Constituțională a declarat ca fiind neconstituționale (din motive procedurale) amendamentele de modificare a Constituției din anul 2000, fără temei juridic solid cerința de vârstă a fost menținută, fapt care a lăsat loc de multiple speculații politice⁴⁴.

Partidele politice, blocurile electorale și cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a desemna candidat pentru funcția de președinte⁴⁵. Cu toate acestea, numai grupurile de inițiativă înregistrate ale unui candidat pot colecta semnături și sunt obligați să prezinte rapoarte financiare. Acest fapt lasă loc pentru organizațiile politice să folosească resursele și structurile lor pentru a sprijini un candidat în colectarea de semnături și campanii, în timp ce sunt exceptate de la prezentarea rapoartelor financiare. Asemenea, dezavantajează grav candidații independenți și creează inegalități, ceea ce e în contradicție cu articolul 7.6 din Documentul de la Copenhaga⁴⁶.

Candidații au creat grupuri de inițiativă formate din cel puțin 25 de persoane și nu mai mult de 100 de persoane cu drept de vot. Candidații pentru funcția de președinte trebuie să prezinte liste cu 15000 - 25000 de semnături de sprijin colectate de la alegători în cel puțin jumătate din nivelul al

---

⁴³ Articolul 13, alineatul 2 din Codul Electoral

⁴⁴ Creșterea limitei de vârstă a fost evaluată de asemenea în mod negativ în cadrul OSCE / ODIHR și Comisia de la Veneția. Care au acordat unaAviz comun privind proiectul Legii cu privire la modificările aduse Codului Electoral. www.osce.org/odihr/elections/moldova/246576?download=true.

⁴⁵ Articolul 41 din Codul electoral

⁴⁶ Articolul 7.6 din Documentul de la Copenhaga - presupune dreptul persoanelor individual și grupurilor să înființeze în deplină libertate propriile partide politice, sau alte organizații politice și să ofere astfel de partide politice și organizații cu garanțiile juridice necesare pentru a le permite să concureze între ele, fiind tratate în mod egal în fața legii și de către autorități statului.

doilea de diviziuni administrativ-teritoriale ale țării. Numărul maxim de semnături validate, care au fost colectate de la fiecare teritoriu a fost de 600⁴⁷.

Desemnarea candidaților pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova a început cu 60 de zile și se termină cu 30 de zile - înainte de data alegerilor prezidențiale. 30 septembrie a fost ultima zi când candidații puteau depune semnăturile la CEC⁴⁸. La data de 30 septembrie, opt candidați au depus semnăturile la CEC. Comisia Electorală Centrală a avut 5 zile la dispoziție pentru a verifica listele⁴⁹. Ca urmare, la data de 6 octombrie, CEC a luat decizia de a înregistra patru candidați din opt. Campania electorală oficială a candidaților înregistrați a început la 30 septembrie (30 de zile înainte de ziua alegerilor). Astfel, candidații care au depus semnăturile în ultimele zile au fost în dezavantaj față de candidații deja înregistrați, deoarece aceștia nu au putut face campanie pentru aproape o săptămână, așteptând CEC să verifice listele de semnături.

Douăzeci și patru de persoane au depus cererile lor de înregistrare în calitate de candidați pentru alegerile prezidențiale, dintre care 16 au depus numărul necesar de semnături. Nouă dintre aceștia au fost candidații care au fost sprijiniți de partide politice, iar șapte au fost desemnați de către cetățeni.

Listele de semnături depuse de patru candidați nu au îndeplinit cerințele minime stabilite de legea electorală - nu mai puțin de 600 de semnături din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul al doilea. Ca urmare, aceste cereri de înregistrare au fost respinse⁵⁰.

La data de 20 octombrie, Andrei Năstase, candidatul la funcția de Președinte al Republicii Moldova, desemnat de către Partidul Politic "Platforma Demnitate și Adevăr", a prezentat la CEC cererea de retragere din campania electorală pentru alegerile prezidențiale. Năstase a declarat că și-a retras candidatura în mod voluntar pentru a o sprijini Maia Sandu, care este candidatul comun de dreapta a partidele de opoziție.

La data de 21 octombrie, în baza unei plângeri depuse de către candidatul la președinție Silvia Radu, în care s-a afirmat că reprezentanții și persoanele afiliate candidatului Inna Popenco au organizat un eveniment în care au distribuit carduri de discount gratuit alegătorilor pentru a fi utilizate într-un magazin socială specializat care ar trebuit să fie deschis în curând, Curtea de Apel Chișinău a decis să accepte cererea CEC de a anula înregistrarea Inna Popenco în calitate de candidat la funcția de președinte al Republicii Moldova.

---

⁴⁷ Articolul 102 din Codul electoral.

⁴⁸ Articolul 100 din Codul electoral.

⁴⁹ Articolul 43, alineatul 1 din Codul Electoral.

⁵⁰ Doi dintre candidați, Vitalia Pavlicenco și Roman Mihăeș, ale căror cereri de înregistrare în calitate de candidați au fost respinse, au depus plângeri împotriva deciziei CEC în instanța de judecată. La 7 octombrie, Vitalia Pavlicenco a depus în instanța de judecată două plângeri: una împotriva deciziei CEC cu privire la refuzul de a înregistra candidatul V. Pavlicenco pentru a participa în campania prezidențială, iar a doua împotriva deciziei CEC cu privire la înregistrarea a patru candidați: Ana Guțu, Valeriu Ghilețchi, Maia Laguta și Silvia Radu, despre care autorul a insistat să fie verificate toate listele de subscripție cu semnături care au fost prezentate. Un alt candidat pentru campania prezidențială - Roman Mihăeș, de asemenea a contestat în instanța de judecată decizia CEC. La 8 octombrie, după ce a fost refuzată înregistrarea în cursa electorală, contestațiile acestora au fost respinse ca nefondate.

La data de 27 octombrie, CEC a înregistrat cererea privind retragerea candidatului, Marian Lupu, desemnat de către Partidul Democrat din Moldova. Astfel, Curtea de Apel Chișinău a confirmat a doua zi retragerea voluntară a candidatului. Lupu a declarat public că și-a retras candidatura pentru a o susține pe Maia Sandu. Cu toate acestea, M.Sandu a refuzat să accepte sprijinul declarat.

Drept urmare, nouă candidați electorali au concurat pentru primul tur al alegerilor prezidențiale, șase dintre aceștia au fost propuși de către partide politice, iar trei rămași s-au înregistrat în calitate de candidați independenți.

VII. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

Cadrul de reglementare a finanțării campaniei a suferit modificări substanțiale recent, prin care se incriminează nereguli privind finanțarea campaniei, întărirea cerințelor de raportare și introducerea unor limite de cheltuieli. Cu toate acestea, nu toate părțile interesate au fost pregătite suficient, fie pentru respectarea acestora sau pentru punerea în aplicare a acestora. Supravegherea CEC a fost insuficientă pentru a asigura transparența, integritatea și responsabilitatea finanțelor de campanie. Mai mult decât atât, lacunele din regulamentul campaniei rămân finanțările. Codul electoral și Regulamentul CEC duc o lipsă de claritate dacă limita cheltuielilor de campanie se aplică pentru prima rundă numai, sau în cazul ambelor runde cumulativ. Suplimentar, rămân neabordate: cerința legală de a raporta privind finanțarea campaniei pentru a doua rundă, reglementarea clară a donațiilor din partea partidelor politice, contribuțiile în natură, cât și implicarea unui partid în campanie de promovare în favoarea celuilalt.

Organizația națională Promo-LEX a efectuat o monitorizare a finanțării campaniilor și a indicat în rapoartele sale cheltuieli de campanie estimate în campaniile candidaților, comparând acestea cu cheltuielile raportate Comisiei Electorale Centrale de către candidații la președinție și grupurile de inițiativă. Promo-LEX a declarat că există un număr mare de cheltuieli de campanie nu au fost raportate de către fondurile electorale (de exemplu, eșecul de a include chiria biroului, remunerarea personalului de campanie, voluntari, etc). Promo-LEX a estimat că dintre candidații la președinție, au micșorat cheltuielile de campanie cu mai mult de 1 milion de lei⁵¹.

CEC este mandatat cu rolul de supraveghere în finanțarea campaniilor, dar lipsesc suficiente resurse financiare și umane pentru a monitoriza în mod eficient campania. În ceea ce privește finanțarea campaniilor, CEC și-a limitat activitatea la publicarea rapoartelor financiare ale candidaților de pe site-ul său, care a fost făcut în timp util. Mai mult, cooperarea CEC cu alte instituții de stat, cum ar fi Inspectoratul Fiscal de Stat și Centrul Național Anticorupție nu este suficient de eficient pentru a pune în aplicare pe deplin regulamentul de finanțare a campaniilor.

CEC a sancționat doar acele încălcări de finanțare a campaniei electorale, care au fost aduse la cunoștință de către candidați, ceea ce este în contradicție cu spiritul și litera regulamentului de finanțare a campaniilor.

---

⁵¹ Cele mai mari estimări raportate de Promo-LEX privind costul campaniei electorale: Igor Dodon 3 485 656 MDL, Marian Lupu 1 418 477 lei, Dumitru Ciubașenco 1 101 293 lei și Mihai Ghimpu 1 049 845 lei.

VIII. MEDIA

Misiunea ENEMO nu a efectuat monitorizarea surselor mass-media. Concluziile și opiniile din această secțiune sunt extrase din interviuri cu interlocutorii și cercetările efectuate în timpul misiunii.

Situația mass-media din Moldova este una diversă, radio și televiziune fiind principalele surse de informare. Internetul câștigă popularitate în special în rândul grupurilor de vârstă tinere și populația urbană, în timp ce utilizarea presei tipărite este foarte limitată. Ținând cont de numărul relativ mare de surse mass-media⁵², mass-media din Republica Moldova suferă de un partizanat puternică și de o polarizare. Această situație este în mare parte vizibilă în ceea ce privește televiziunea, care este sursa mass-media cu cea mai mare audiență. Astfel, rapoartele de monitorizare ale autorității responsabile de monitorizarea televiziunii și de conduita radio (Consiliul Coordonator al Audiovizualului - CCA), precum și alte părți interesate (naționale și internaționale) care au monitorizat mass-media, au notat această polarizare puternică și existența partizanatului pe tot parcursul campaniei electorale.

Astfel, concentrația ridicată de proprietate asupra surselor mass-media și lipsa de autonomie din partea interesului politic și de afaceri, este de asemenea o preocupare vizibilă, în mai mare parte referitor la televiziune. Din totalul de cinci posturi de televiziune cu acoperire națională, același grup mass-media care are strânse legături cu unul dintre partidele politice, deține patru. Astfel, toate aceste patru canale de televiziune se enumără printre cele care s-au dovedit a avea un comportament de partizanat în timpul campaniei. Cel puțin patru candidați au beneficiat de o acoperire media disproporțional de favorabilă prin diverse surse mass-media și la diferite limite. Această situație se poate spune că a limitat pluralismul și i-a poziționat pe ceilalți candidați, în special pe cei independenți, dar și pe cei nominalizați de partidele cu resurse mai puține, într-o poziție dezavantajoasă.

Acoperirea TV și radio a alegerilor este reglementată în primul rând de Codul Audiovizualului și de către Codul Electoral, acesta din urmă incluzând dispoziții generale cu privire la principiile de funcționare pentru presa scrisă și pe internet⁵³. Totuși, nu există nici o structură de reglementare sau de supraveghere pentru ultimele două, în timp ce plângeri cu privire la comportamentul acestora pot fi depuse în instanțele de judecată. Dispozițiile generale includ obligația de a asigura condiții egale, echilibrate și imparțiale a concurenților electorali. Posturile de televiziune cu acoperire națională au de asemenea și obligația de a oferi timp de antenă gratuit concurenților electorali⁵⁴, în timp ce radiodifuzorii publici urmează să difuzeze și materialele ce privesc educația alegătorilor.

În mod specific pentru aceste alegeri, CEC a adoptat la 6 septembrie 2016 "Regulamentul privind reflectarea campaniei electorale în mass-media pentru alegerile prezidențiale din 30 octombrie în

---

⁵² 67 canale TV, 56 de posturi de radio și în jur de 50% pw internet.

⁵³ Articolele 64 și 64/1 din Codul Electoral.

⁵⁴ Ibid. - 5 minute pe zi pentru canalele de televiziune și 10 minute pe zi pentru posturile de radio pentru prezentarea programului lor și ca să informeze alegătorii. La fel, 1 minut pe zi pentru publicitate electorală.

2016⁵⁵, bazat pe concepția oferită de către Consiliul Coordonator al Audiovizualului⁵⁶ care de asemenea include și dispoziții privind conduita de presa scrisă și cea de internet, prevederi care sunt non-executorii în practică, în absența unui organism care să monitorizeze comportamentul acestora. Campania electorală este interzisă în ziua alegerilor și în ziua precedentă acesteia. Cu toate acestea, publicitatea electorală a continuat pe internet în timpul perioadei de tăcere electorală pentru ambele runde de alegeri⁵⁷.

Pentru campania electorală a alegerile prezidențiale din 2016, Consiliul Coordonator al Audiovizualului a monitorizat 14 canale de televiziune⁵⁸ și a examinat cinci rapoarte privind comportamentul lor - primele trei acoperind campania pentru primul tur⁵⁹ și două care să acopere campania pentru alegerile din turul doi⁶⁰. Monitorizarea a fost realizată numai asupra edițiilor de știri difuzate de posturile de televiziune monitorizate doar în timpul de audiență maximă. Prin urmare, asemenea monitorizare nu este suficientă pentru a avea o imagine completă privind imparțialitatea acestor surse mass-media. Prin intermediul celor cinci rapoarte examinate, CCA a constatat că mai multe surse mass-media au încălcat nu numai Codul Electoral, dar și normele jurnalistice. Unele surse mass-media recurgând și la denigrarea unora dintre candidați, dezinformare și manipulare a opiniei publice, precum și prezentând discursuri de ură bazate pe religie⁶¹.

De-a lungul campaniei electorale, CCA a aplicat sancțiuni la zece dintre cele paisprezece canale TV monitorizate pentru acoperirea partizanată a alegerilor, în favoarea sau în defavoarea anumitor candidați electorali⁶². Tipul de sancțiuni pe care instituția le poate aplica variază între ele, de la

---

⁵⁵ Comisia Electorală Centrală, Regulamentul Nr.181 "Privind reflectarea campaniei electorale la alegerile Prezidențiale din 30 octombrie 2016 în mijloacele de informare în masă. http://www.cec.md/files/files/Legi/tabel_regulamente/Regulament%20reflectare%20alegeri%20preziden%C8%9Biale.pdf

⁵⁶ Consiliul Coordonator al Audiovizualului, Decizia Nr.22/126, cu privire la aprobarea " Concepția privind reflectarea campaniei electorale la alegerile ... 2016 de către radiodifuzorii din Republica Moldova. www.cca.md/files/D.22-126%20din%2025%20august%202016%20-%20Cu%20privire%20la%20aprobarea%20Conceptiei%20Campaniei%20Electorale_0.pdf.

⁵⁷ Articolul 47, alineatul 8 din Codul Electoral exclude "informații care au fost deja postate pe internet" de la această obligație. Cu toate acestea, nu este clar dacă prevederea se referă la articole deja postate sau publicate, așa cum se indică "răspîndirea informațiilor de campanie".

⁵⁸ "Moldova-1", "Prime", "Canal 3", "Canal 2", "Publika TV", "TV 7" "Accent TV", "Pro TV Chișinău", "Jurnal TV", "N4", "Realitatea TV", "Ren Moldova", "NTV Moldova" and "RTR Moldova".

⁵⁹ (1) 30 Septembrie – 9 Octombrie, (2) 10 – 19 Octombrie și (3) 20 - 30 Octombrie.

⁶⁰ (4) 31 Octombrie – 5 Noiembrie și (5) 6 – 13 Noiembrie.

⁶¹ Comunicatul de presă al CCA din 8 decembrie 2016, cca.md/news/cca-accent-tv-ntv-moldova-publika-tv-i-jurnal-tv-nu-vor-avea-dreptul-s-difuzeze-publicitate-com.

⁶² - Prime TV - sancționat de cinci ori pentru întreaga durată a campaniei electorale (1 - avertisment public; A 2 - amendă maximă (5.400 lei); A Treia - amendă maximă (5.400 lei); A 4 - amendă maximă (5.400 lei); A 5 - amendă maximă (5.400 lei).

- Canal 2 - sancționat de trei ori în timpul campaniei pentru primul tur al alegerilor (1 - avertisment public; A 2 - amendă maximă (5.400 lei); A treia - amendă maximă (5,400 lei).

- Canal 3 - sancționat de trei ori în timpul campaniei pentru primul tur al alegerilor (1 - avertisment public; a 2 - amendă maximă (5.400 lei); A treia - amendă maximă (5,400 lei).

- Publika TV - sancționat de cinci ori pentru întreaga durată a campaniei electorale (1 - avertisment public; a 2 - amendă maximă (5.400 lei); A treia - amendă maximă (5.400 lei); a 4 – interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile; a 5 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile.

emiterea unui avertisment public pentru retragerea licenței, cu alte sancțiuni cu grade diferite⁶³, dar nici unul dintre cazurile pentru care licența poate fi retrasă nu se referă la încălcări ale cadrului normativ electoral⁶⁴. Codul Audiovizualului prevede că sancțiunile trebuie să fie aplicate gradual, pentru încălcări repetate și nu menționează sancțiunile în funcție de gravitatea încălcărilor.

Sancțiunile aplicate de CCA în timpul acestor alegeri au fost treptate și discreționare, indiferent de tipul și gravitatea încălcării. Combinat cu faptul că valoarea amenzilor prescrise sunt foarte mici și nu au efect de descurajare, rapoartele fiind examinate în timp de zece zile într-un proces de examinare foarte lent, cauzat atât de lipsa de resurse adecvate, cât și de cerințe procedurale. Astfel, conform CCA, mecanismul de monitorizare și sancționare a CCA nu a reușit să asigure o acoperire echilibrată și imparțială a campaniei, sau de sancționarea adecvată pentru sursele mass-media care au încălcat legislația. De asemenea, numeroși interlocutori ai ENEMO au exprimat îndoieli cu privire la imparțialitatea și independența unora dintre membrii CCA.

Pe lângă monitorizarea presei, CCA s-a bazat pe auto-raportare săptămânală a activității mass-media, primind și plângeri cu privire la comportamentul mass-media. CCA a raportat că au primit și au examinat zece plângeri pe toată perioada electorală, dar nu a întreprins careva sancțiuni în oricare din aceste cazuri.

Lipsa de independență a mass-media în sine și nerespectarea de către autoritățile statului a necesității de a impune sancțiuni eficiente și adecvate (de exemplu, în timp util și proporțional cu gravitatea încălcării), a fost o preocupare pentru aceste alegeri și se poate spune că a limitat posibilitatea publicului de a primi informații imparțiale, precum și de a asigura echitatea condițiilor pentru candidați. Acest fapt a fost unul combinat cu situația că mass-media este una dintre instituțiile cele mai de încredere în Republica Moldova. Potrivit unui sondaj realizat chiar înainte

---

- Jurnal TV - sancționat de cinci ori pentru întreaga durată a campaniei electorale (1 - avertisment public; A 2 - amendă maximă (5.400 lei); A 3 - amendă maximă (5.400 lei); A 4 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile; A 5 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile.

- Accent TV - sancționat de cinci ori pentru întreaga durată a campaniei electorale (1 - avertisment public; A 2 - amendă maximă (5.400 lei); A 3 - amendă maximă (5.400 lei); A 4 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile; A 5 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a patru zile.

- NTV Moldova - sancționat de cinci ori pentru întreaga durată a campaniei electorale (1 - avertisment public; A 2 - amendă maximă (5.400 lei); A 3 - amendă maximă (5.400 lei); A 4 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a trei zile; A 5 - interdicție de a difuza publicitatea pe perioada a patru zile.

- N4 - sancționat o dată pentru perioada a 2-a - Avertisment public.

- TV7 - sancționat de trei ori, în timpul ultimelor zile ale primei campanii electorale și pentru întreaga perioadă a celei de-a doua runde a campaniei (3 - avertisment public; 4 - amendă minimă (1.800 lei); A 5 - amendă maximă (5.400 lei).

- Ren Moldova - sancționat de trei ori, în timpul ultimelor zile ale primei campanii electorale și pentru întreaga perioadă celei de-a doua campanii (a 3 - avertisment public; A 4 - amendă maximă (5.400 lei); A 5 - amendă maximă (5.400 lei).

⁶³ Amenzi care variază de la 1.800 până la 5.400 lei (aproximativ 85 și 255 de euro), interzicerea difuzării publicității pentru un anumit număr de zile, în funcție de gravitatea încălcării, precum și suspendarea licenței de emisie. Articolul 38, alineatul 1 din Codul Audiovizualului.

⁶⁴ Articolul 27 al Codului Audiovizualului..

de alegeri⁶⁵, acest fapt se poate spune că a avut un efect asupra posibilității ca alegătorii moldoveni să facă o alegere în cunoștință de cauză.

IX. PARTICIPAREA FEMEILOR

Dintre cei doisprezece candidați înscriși inițial de către CEC, cinci erau femei. În urma a două retrageri⁶⁶ și o anulare a candidaturii⁶⁷, în primul tur de scrutin au participat nouă candidați, dintre care patru erau femei. Unul dintre cei doi candidați care a participat în turul doi a fost o femeie, iar celălalt un bărbat.

Femeile au fost bine reprezentate în al doilea și în al treilea nivel a organelor de conducere electorale, în timp ce în cadrul CEC există doar două femei din totalul de nouă membri. Respectiv, potrivit datelor CEC, aproximativ 47% dintre membrii CER și 79% dintre membrii BESV erau femei. În ceea ce privește pozițiile de conducere, atât președintele, cât și vicepreședintele CEC sunt femei. În timp ce în cel de-al doilea și în al treilea nivel al consiliilor, femeile au ocupat poziții de președinte - în 31% din 77% CER și BESV, iar în poziția de vicepreședinte - în 43% din 76% CER și din BESV.

Astfel, ar trebui remarcată diferența în rândul femeilor membrii CER și femeile care au deținut o poziție de președinte în CER (47% față de 31%), precum și numărul mai mare de femei în nivelul trei de consilii raport cu consiliile de nivel secundar (79% vs 47%). Prin urmare, femeile au fost mai bine reprezentate în consiliile de nivel inferior și în pozițiile de membru, dar mai puțin în CER și poziții de președinte.

X. PARTICIPAREA PERSOANELOR CU DIZABILITĂȚI

Incluziunea socială a persoanelor care trăiesc cu dizabilități în procesul electoral are nevoie de mai multă atenție din partea instituțiilor statului. CEC a întreprins eforturi în această direcție, în cooperare cu ONG-urile care lucrează în acest domeniu, dar aceste eforturi nu sunt suficiente și sunt efectuate în funcție de activitățile inițiate de organizațiile societății civile sau donațiile internaționale, în timp ce o strategie de stat, structurată și cuprinzătoare pentru incluziunea continua a persoanelor care trăiesc cu dizabilități în procesul electoral - încă lipsește.

ENEMO salută eforturile CEC pentru adoptarea în aceste alegeri a regulamentului "Pentru accesibilitatea persoanelor cu dizabilități în procesul electoral"⁶⁸. Acest regulament este un

---

⁶⁵ Institutul Republican Internațional. Sondaj Republica Moldova: dorința de schimbare transmite Entuziasm pentru Alegerile Prezidențiale
www.iri.org/resource/moldova-poll-desire-change-drives-enthusiasm-presidential-election.

⁶⁶ Andrei Năstase și Marian Lupu.

⁶⁷ Inna Popenco.

⁶⁸ Comisia Electorală Centrală, Regulamentul Nr.4463 din 26 ianuarie 2016.

regulament nou adoptat în Moldova. Potrivit organizațiilor care lucrează cu persoanele cu dizabilități, situația alegătorilor cu dizabilități se îmbunătățește, dar îmbunătățirile sunt foarte lente și persoanele cu dizabilități se confruntă în continuare cu dificultăți serioase în a participa la alegeri, precum și în alte aspecte ale vieții politice din țară.

Peste 81% din secțiile de votare vizitate de către observatorii ENEMO în ambele zile de alegeri nu aveau structuri adecvate care ar facilita accesul persoanelor cu dizabilități locomotorii la secția de votare (în special persoanele dependente de scaunul cu roțile)⁶⁹. Într-un număr de secții de votare vizitate de către observatori ENEMO în zilele de alegeri, au fost disponibile lupe pentru alegătorii cu deficiențe de vedere ușoară, dar nu și șabloane al alfabetului Braille care au fost produse pentru aceste alegeri. Cu toate acestea, organizațiile care militează pentru persoane cu deficiențe de vedere, au subliniat la întâlnirile cu ENEMO că modelele utilizate pentru alegerile anterioare ar fi putut fi utilizate și pentru aceste alegeri, cu mici modificări.

XI. OBSERVATORII ELECTORALI

Legislația Republicii Moldova prevede posibilitatea observării alegerilor de către observatorii autorizați ai partidelor politice și de către organizații internaționale și naționale, precum și de către reprezentanțele țărilor străine⁷⁰.

În cazul cererii de acreditare a observatorilor naționali, organul electoral, în termen de 5 zile, de regulă în prezența solicitantului sau a reprezentantului acestuia / acesteia, adoptă o decizie de acreditare sau refuză acreditarea candidatului propuse pentru observarea alegerilor. În cazul în care observatorii internaționali înaintează cererea de acreditare, organul electoral adoptă o decizie în termen de 10 zile, dar nu mai târziu de o zi înainte de la ziua alegerilor. În cazul în care se refuză candidatul propus pentru acreditare, organul electoral trebuie să informeze partea care propune candidatul referitor la motivele unui astfel de refuz. ENEMO constată că procedura de acreditare a observatorilor internaționali este complicată și nu este complet transparent, în această procedură, pe lângă CEC sunt implicate și alte organisme⁷¹. Astfel, în cel puțin două cazuri, CEC nu a respectat termenul de zece zile pentru acreditarea observatorilor străini⁷², termen prezentat în "Regulamentul privind statutul și înregistrarea observatorilor".

---

⁶⁹ În timpul primei runde de alegeri (30 octombrie), observatorii ENEMO au evaluat accesibilitatea în cadrul secțiilor de votare pentru persoanele cu dizabilități locomotorii. În 45% din secțiile de votare vizitate s-a determinat ca "necesitînd asistență minoră" și ca "inaccesibil" în 33% dintre acestea; în timp ce pentru cea de-a doua rundă (13 noiembrie), secții de votare au fost evaluate ca necesitînd "asistență minoră" în 42% și ca "inaccesibil" în 43% din secțiile de votare vizitate.

⁷⁰ Articolul 63 din Codul Electoral și Regulamentului CEC Nr.110 "Cu privire la statutul observatorilor și înregistrarea acestora" din 18 august 2016.

⁷¹ Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Serviciul de Informații și securitate, Ministerul Justiției - Regulamentul CEC Nr.110 "Cu privire la statutul observatorilor și înregistrarea acestora" din 18 august 2016.

⁷² Membrii echipei de bază a ENEMO au fost acreditați cincisprezece zile după depunerea documentelor necesare. Nu au fost solicitate careva acte suplimentare, deasemenea, nu au fost ridicate careva întrebări referitor la actele depuse. Potrivit CEC, întârzierea în acreditare, s-a datorat procedurilor efectuate de către alte instituții.

Pentru a se asigura activitatea eficientă a observatorilor internaționali pentru alegerile prezidențiale din Republica Moldova, CEC a stabilit Biroul de Protocol pentru Observatorii Internațional⁷³. Ca suport informațional, CEC a oferit observatorilor acreditați Codul Electoral (în limba de stat, rusă și engleză), cât și orientarea necesară pentru Observatori (în limba de stat și în limba engleză).

CEC a acreditat 3285 de observatori naționali, desemnați de către 20 de instituții (dintre care 197 de observatori pentru cel de-al doilea tur). Acești observatori au desfășurat activitatea în secțiile de votare constituite în țară. Secțiile de votare din afara țării au fost monitorizate de 114 de observatori, inclusiv 103 desemnați de către două ONG-uri și 11 desemnați de către concurenți electorali. Promo-LEX a fost organizația națională care a acreditat observatorii naționali - 2720 observatori și a detașat acești observatori la toate secțiile de votare din țară și la aproape jumătate din secțiile de votare din străinătate.

Consiliile electorale de circumscripție au acreditat 7419 observatori desemnați de către candidați electorali și 55 de observatori desemnați de asociațiile obștești.

Observatorii ENEMO nu au raportat cazuri în care ar fi fost împiedicați în activitatea de monitorizare de către organele de conducere a alegerilor.

XII. ZILELE ELECTORALE

În timpul primei runde a alegerilor prezidențiale, MOA a ENEMO a dislocat zece echipe de observatori pe termen scurt, iar în alegerile din turul doi - patru echipe. Ulterior, suplimentând acestea cu încă cinci observatori pe termen scurt care observau respectarea procedurilor la secțiile de votare constituite în cinci orașe din afara țării⁷⁴.

XII.A. DESCHIDEREA

În ambele runde de alegeri, toate locațiile electorale care au fost vizitate au avut materialele necesare pentru votare, fiind deschise la timp, cu o singură excepție. În primul tur de scrutin, s-a observat deschiderea secției de votare cu o întârziere de mai puțin de 15 minute din cauza venirii cu întârziere a membrilor BESV.

În cadrul BESV monitorizate, cu excepția a două cazuri, procedurile de deschidere a secțiilor de votare au fost în general desfășurate în mod corespunzător, atât în țară, cât și în străinătate. Într-unul dintre aceste cazuri, observatorii secțiilor de votare au remarcat sigilarea necorespunzătoare a urnelor de vot, fiind folosite doar trei sigilii de securitate în loc de patru⁷⁵. În timp ce în alte cazuri,⁷⁶ procedurile de deschidere a secției de votare nu au fost transparente, așa cum procesul verbal de deschidere părea deja completat pînă la deschiderea secției de votare. Membrii BESV au permis accesul alegătorilor în interiorul secției de votare înainte ca procedurile de deschidere să fi

---

⁷³ Comisia Electorală Centrală, Decizia Nr.357 din 07 octombrie 2016.

⁷⁴ București și Brașov (România), Sankt-Petersburg (Federația Rusă), Kiev și Odessa (Ukraina).

⁷⁵ BESV 1/112.

⁷⁶ BESV 25/54.

fost finalizate, iar configurarea secției de votare nu a permis să fie observate simultan toate aspectele procesului de votare.

XII.B. VOTAREA

Observatorii ENEMO au vizitat în total, în timpul ambelor runde de alegeri, 169 secții de votare, inclusiv șapte secții de votare din străinătate. În general, evaluarea procesului de votare de către observatorii ENEMO, a fost pozitivă în cadrul ambelor runde de alegeri (93%, în primul tur și 95%, în cel de-al doilea tur).

BESV au fost salutate pentru o bună organizare și eficiență, cu toate acestea a fost observat că există loc pentru unele îmbunătățiri în cadrul procedurilor care nu sunt descrise în mod clar în Codul Electoral sau în instrucțiunile BESV (de exemplu: sigilarea urnelor de vot, aranjarea secțiilor de votare, aranjarea buletinelor de vot, cât și lipsa direcției de urmat pentru alegători - către operatori). Materialele electorale esențiale au fost prezente în toate secțiile de votare. În 9% din totalul secțiilor de votare vizitate, cele mai notabile nereguli au fost: nesigilarea corespunzător a urnelor de vot (în special a cutiilor mobile), dar și prezența urnelor de vot suplimentare nesigilate.

Baza de date electronică a alegătorilor a funcționat bine în întreaga țară, cu puține cazuri de dificultăți de conectare la internet care au trebuit soluționate. În cazul defecțiunilor de conexiune la internet pentru un laptop, celălalt laptop era în continuare operațional cu conexiuni alternative. Astfel de probleme au fost soluționate cu suport tehnic suplimentar, fără întreruperea procesului de vot, dar provocând cozi de alegători care erau procesate de către un singur operator în timpul acestei perioade. În cazurile în care ambii operatori au avut dificultăți cu conexiunea la internet, aceștia au scris numele alegătorilor și le-au introdus în sistem doar după ce conexiunea de internet a fost restabilită. În astfel de cazuri, a avut loc o lipsă de garanții procedurale împotriva eventualelor omisiuni sau potențialor fraude.

Procedurile de identificare au fost întotdeauna respectate în mod corespunzător, în 92% din secțiile de votare vizitate. Într-un caz, BESV nu a ștampilat fișa buletinului de identitate, iar într-un alt caz BESV a eliberat un buletin de vot unei persoane care nu se află pe lista electorală fără careva documente valabile. Observatorii au observat doar un număr scăzut de plângeri minore, sau nefondate, depuse la nivelul BESV (5%). Cu toate acestea, deja în prima rundă a alegerilor, s-au remarcat dificultăți de gestionare a acestor plângeri de către BESV. În cea de-a doua rundă electorală, problema de înregistrare și cea de soluționare a plângerilor a fost vizibilă în special în secțiile de votare din străinătate, unde BESV au rămas fără buletine de vot, ca urmare a participării crescute a alegătorilor la vot.

Situații de încălcare a secretului votului au fost observate rar, printre acestea: votul cu familia, intrarea în grup în cabina de vot, neprotejarea suficientă a secretului votului datorită amenajării necorespunzătoare a secției de votare, poziția și proiectarea cabinei de vot, sau poziționarea reprezentantului candidatului electoral în picioare și în apropierea nemijlocită de urna de vot.

Observatorii ENEMO au evaluat pentru ambele runde electorale accesibilitatea secțiilor de votare pentru persoanele cu dizabilități. La 18% dintre secțiile de votare a fost asigurat un acces facilitat, în timp ce în 43% din secțiile de votare asistența a fost minoră și în 38% localurile de vot nu au

fost pregătite în mod adecvat. În aproximativ jumătate din secțiile de votare vizitate, BESV au fost echipate cu lupă de mărire pentru alegătorii cu deficiențe de vedere.

În secțiile de votare vizitate de observatori ENEMO în cadrul ambelor runde de alegeri, majoritatea membrilor BESV au fost femei (80%). Femeile au fost de asemenea bine reprezentate și în poziții de conducere în BESV, cu 69% servind în calitate de președinte al BESV și 77% în calitate de vicepreședinte a BESV. La fel, în 97% din secțiile de votare vizitate, printre secretarii BESV au predominat femeii.

S-au observat o serie de nereguli și încălcări în timpul votării la penitenciarul nr.13 din mun.Chișinău. Alegătorii au fost chemați în sala de votare de către administrația penitenciarului, care a verificat de asemenea actele de identitate și numele de familie ale alegătorilor și i-au întrebat pe aceștia dacă sunt dispuși să voteze. Luându-se în considerare locația secției de votare, numărul disproporționat de mare a personalului administrației penitenciare și interferența acestora în activitatea BESV, s-au creat confuzii alegătorilor și s-a creat o atmosferă de intimidare. Mai mult decât atât, administrația penitenciarului, a marcat în copie lista de alegători suplimentară, menționând numele fiecărui alegător cu "+" sau "n" dacă el / ea a votat sau au refuzat să voteze. Numele alegătorilor care au refuzat să voteze au fost scrise de către administrația penitenciarului pe o filă separată.

Observatori ENEMO din afara țării (din cadrul secției de votare București, numărul 1/390), a raportat că unui număr de trezeci de alegători li s-a refuzat realizarea dreptului de vot deoarece BESV a rămas fără buletine de vot, odată ce un număr mai mare de 3.000 de alegători au venit la această secție de votare. Conform informațiilor CEC, așa cum interesul alegătorilor a depășit numărul maxim de trei mii de buletine de vot acordate, un număr mai mare de secții de votare din străinătate s-au confruntat cu situația lipsei buletinelor de vot.

XII.C. NUMĂRAREA VOTURILOR

Observatorii ENEMO au vizitat 19 secții de votare pe perioada ambelor tururi a alegerilor, atât în timpul procesului de închidere, cât și de numărare. Într-un caz, într-una din secțiile de votare din București, votarea a fost prelungită până la ora 21:30 pentru alegătorii care stăteau în rând, însă și așa, nu toate persoanele au putut vota din cauza lipsei buletinelor de vot. În cele mai multe dintre secțiile de votare vizitate, procedurile de numărare au fost urmate în mod corespunzător și în ordinea corectă, în timp ce în cinci cazuri, observatorii ENEMO au raportat nereguli procedurale, cum ar fi: buletine de vot neanunțate unul câte unul, buletine de vot care ridicau semne de îndoială și care nu au fost luate în considerare și introduce în procesul verbal, buletinele de vot pentru al doilea candidat care nu au fost numărate corespunzător, urna de vot staționară care a fost deschisă înainte de deschiderea urnei mobile, sau înainte ca rezultatele preliminare să fie înscrise în foi speciale pentru numărarea voturilor. Cu toate acestea, observatorii au raportat că aceste deficiențe păreau să fi avut loc din lipsa de timp în procesul de numărare a voturilor și mai mult din neglijență, decât din cauza unui comportament intenționat și fraudulos.

XII.D. TransferUL MATERIALELOR ȘI CONSILIILE ELECTORALE DE CIRCUMSCRIȚIE

Transferul de materiale de la secțiile de votare de către BESV la CER a fost realizată în conformitate cu procedurile stabilite în douăsprezece din cele paisprezece locații observate. Echipa de observatori de scurtă durată din Orhei, a raportat că BESV numărul 25/01 s-a oprit mai întâi la

Instanța de Judecată ca să livreze buletinele de vot și celelalte materiale electorale, înainte de a depune procesele verbale către CER.

Observatorii au raportat de asemenea că CER au fost destul de mici și inadecvate pentru un proces transparent de stabilire a rezultatelor. Încălcarea procedurilor de corectare ale proceselor verbale a BESV au fost raportate în două cazuri. Într-un alt caz, copiile de pe procesul verbal lipsă au fost scrise de mână, inclusiv și semnăturile membrilor absenți ai BESV.

XIII. PLÎNGERILE ȘI CONTESTAȚIILE

Procesul de reclamații și contestații sunt reglementate în perioada electorală, în principal de Codul Electoral și de Regulamentul CEC privind procedura de examinare și soluționare a contestațiilor de către organele electorale⁷⁷. Plîngerile sunt depuse și examinate în termen de trei zile. Plîngerile care necesită o verificare suplimentară sunt examinate în termen de zece zile, în timp ce plîngerile primite în ziua alegerilor, urmează a fi examinate direct în instanța de judecată, fără examinare ierarhică prealabilă.

Alegătorii și candidații electorali pot depune plîngeri împotriva acțiunilor, inacțiunilor și deciziilor de toate nivelurile ale organelor de conducere electorale, alți concurenți electorali și mass-media. Înainte de a fi depus la Instanța de Judecată competentă, plîngerea urmează să fie examinată mai întâi de către un organ electoral ierarhic superior. Plîngerile din ziua alegerilor referitor la dreptul de vot și administrarea alegerilor pot fi depuse direct în Instanțele de Judecată. Plîngerile privind finanțarea campaniei sunt depuse la CEC. Către CCA sunt depuse plîngerile ce se referă la mass-media TV, în timp ce plîngerile privind mass-media tipărită și site-urile de Internet sunt depuse în Instanțele de Judecată.

Codul Electoral nu prevede o procedură clară pentru plîngeri și contestații, cu o singură structură ierarhică. Subsequent, a existat de multe ori confuzie în rândul părților interesate cu referire la competența de examinare a acestora. În multe cazuri, plîngerile au fost depuse către organe necompetente, sau aceste organe î-și declinau competența de examinare. Într-o anumită măsură, situația a fost soluționată de către Plenul Curții Supreme care este abilitată de a emite interpretări consultative ale legislației electorale pentru instanțele de nivel inferior⁷⁸.

Careva remedii eficiente și un proces echitabil pentru soluționarea plîngerilor legate de alegeri nu au fost asigurate în mod adecvat participanților electorali, ceea ce se opune punctului 5.10 din Documentul de la Copenhaga OSCE din 1990 și punctul II.3.3. din Codul Comisiei de la Veneția a bunelor practici în materie electorală. Suplimentar, participanții electorali au utilizat într-un mod insuficient mecanismele de soluționare a litigiilor, inclusiv din lipsa de încredere în capacitatea de administrare a alegerilor, instanțelor de judecată și organelor de drept, dar aparent și din cauza

---

⁷⁷ Comisia Electorală Centrală, Regulamentul Nr.3353 din 20 iulie 2010.

⁷⁸ Plenul Curții Supreme de Justiție, Hotărîrea cu privire la aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației electorale, din 26 September 2016. jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=210.

lipsei de claritate și suficientă înțelegere a funcționării mecanismelor de soluționare a plângerilor și contestațiilor.

CEC a raportat că a examinat 52 de plângeri. În principal, plângerile depuse la CEC au fost depuse de către candidații electorali împotriva altor candidați. CEC a examinat plângerile în ședințe deschise în care au fost audiate ambele părți, dar nu întotdeauna urmărind procedurile stabilite de lege. Astfel, CEC a aplicat reglementările privind finanțarea campaniei electorale în mod inconsecvent⁷⁹, spre exemplu: examinarea a trei plângeri a fost amânată după ziua alegerilor, fapt ce încalcă prevederile legii⁸⁰, dar și faptul că o serie de decizii luate nu conțin careva argumentare juridică⁸¹.

Contrar bunelor practici, deciziile organelor electorale de toate nivelurile nu au reușit să indice locul și termenul de recurs asupra acestora, subminând astfel dreptul la un recurs eficient⁸². Notat este și faptul că deciziile luate asupra plângerilor depuse, nu au fost adoptate prin vot unanim, astfel fiind subliniată existența simpatiilor politice ale membrilor CEC. CEC a continuat înregistrarea plângerilor și publicarea on-line a deciziilor. Totuși, s-a observat o lipsă de supraveghere a plângerilor depuse organelor electorale ierarhic inferioare și deciziile acestora, astfel fiind subminată aplicarea uniformă a legii. CER și BESV au făcut față plîngerilor cu și mai puțină eficiență⁸³ și proptitudine⁸⁴. În același sens, consiliul electoral de circumscripție Chișinău, și-a depășit competența de reglementare și a transmis plângerile Diasporei referitor la lipsa de buletine de vot în secțiile de votare din străinătate, declinându-și astfel competența (în lipsa unei argumentări juridice) - către Curtea Constituțională. Plângerile electorale primite de către CEC din diasporă, au fost transmise conform competenței CER Chișinău. Cu toate acestea, CER și-a declinat competența, opunându-se astfel rolului de supraveghere al CEC și ridicând îndoielile referitor la înțelegerea și pregătirea suficientă în vederea examinării plîngerilor și a procedurilor de recurs în cadrul administrării electorale de toate nivelurile.

În ziua alegerilor, mai multe BESV au făcut greu față plîngerilor, sau le-au lăsat nesoluționate. Acest fapt, nu a asigurat o transparență și a subminat activitatea CEC. Petiționarii nu au urmat procedurile de recurs, explicând acest fapt prin lipsa de încredere în imparțialitatea soluționării litigiilor electorale.

Deciziile CEC sunt contestate la Curtea de Apel Chișinău. Curtea Supremă este ultima instanță de atac, însă aceasta nu examinează faptele cazurilor, ci doar verifică temeiul juridic al acestora.

---

⁷⁹ Pentru mai multe detalii a se vedea secțiunea Finanțarea campaniei electorale.

⁸⁰ Articolul 67, alineatul 2 prevede că plângerile adresate împotriva concurenților electorali se examinează în termen de 5 zile calendaristice, dar nu mai târziu de ziua alegerilor.

⁸¹ Spre deosebire de capitolul 5.11 al Documentului OSCE de la Copenhaga din 1990.

⁸² Punctul 5.10 din documentul OSCE de la Copenhaga din 1990, prevede: "toată lumea va avea un mijloc eficient de recurs împotriva deciziilor administrative, astfel încât să fie garantată respectarea drepturilor fundamentale și să se asigure o integritate legală."

⁸³ Plângerile nu au fost întotdeauna luate în considerare de către BESV, iar uneori, acestea au fost pur și simplu respinse ca fiind inadmisibile.

⁸⁴ În străinătate, BESV au făcut față în mod inconsecvent plîngerilor alegătorilor din diaspora în ce privește lipsa de buletine de vot. Doar în câteva cazuri, BESV a luat o decizie, însă deciziile nu au fost niciodată înmînate petiționarului.

Ședințele de judecată ale Curții nu sunt publice⁸⁵. Așa cum Curtea Constituțională nu este o instanță de recurs și nu examinează plângerile individuale, aceasta se preocupă de validarea rezultatele alegerilor după ce toate contestațiile post-electorale sunt examinate de către instanțele inferioare. În mare parte, deciziile CEC care au fost contestate au fost respinse de către Curtea de Apel Chișinău ca fiind neîntemeiate. Totodată, Curtea Supremă de Justiție a respins în general recursurile depuse împotriva deciziilor instanțelor de judecată inferioare.

Soluționarea litigiilor post-electorale au fost marcate de o aplicare formală a legii⁸⁶. Instanțele de judecată au utilizat în mod discreționar abilitatea de a interpreta legea, uneori într-o manieră inconsistentă⁸⁷. Aproape toate plângerile au fost respinse de instanțele de judecată pe motivul lipsei de competență în examinarea acestora. La fel, Curtea Supremă de Justiție a ajuns chiar și la concluzia că Codul Electoral nu prevede în mod expres că în ziua următoare alegerilor instanțele de judecată urmează să examineze plângerile legate de alegeri.

O etapa pozitivă este că, în vederea eliminării lacunelor și incertitudinile în materie electorală⁸⁸, Curtea Constituțională a transmis șase adresări către Parlament împreună cu hotărârea sa.

Interlocutorii ENEMO și-au exprimat nemulțumirea față de eforturile organelor de aplicare a legii pentru identificarea, investigarea și urmărirea în justiție a cazurilor de încălcări și infracțiuni comise în timpul alegerilor. Discursul homofob și de ură al Episcopului Marchel al Bisericii Ortodoxe din Moldova la conferința de presă împotriva candidatului la președinție Maia Sandu, nu a fost investigat corespunzător legii. Mai mult, legea interzice bisericii să fie implicată în campania electorală. Guvernul, în mod general, și Instituția Ombudsmanului și Consiliului privind prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității, în mod special, au făcut prea puțin pentru a contracara cultura de intoleranță, discursuri de ură și homofobie în Moldova.

XIV. ANUNȚAREA REZULTATELOR

Pentru prima rundă a alegerilor prezidențiale, după procesarea protocoalelor și totalizarea rezultatelor în alegeri prezentate de către CER, CEC a declarat că numărul de alegători incluși în listele alegătorilor de bază a fost de 2812566, numărul de alegători incluși în listele suplimentare - de 117128, iar numărul total al alegătorilor care au participat la vot - de 1440733.

---

⁸⁵ Paragraful 6 al Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice (PIDCP) din 1984 al Comitetul Drepturilor Omului al Națiunilor Unite, prevede: "publicitatea audierilor este o garanție importantă în interesul individului și al societății în general."

⁸⁶ Majoritatea contestațiilor depuse au fost respinse pe motivul lipsei de competență în examinarea acestor cauze, sau din motiv că acestea sunt nefondate. Acest fapt, a fost de asemenea remarcat și de către Curtea Constituțională în hotărârea sa din 13 decembrie 2016, fiind menționat: "Curtea a remarcat faptul că atât autoritățile electorale, cât și instanțele de judecată au respins un număr mare de plângeri pe motiv că acestea se încadrându-se în afara competențelor lor de examinare". Ulterior, Curtea Constituțională a concluzionat: "slba înțelegere în procesul de soluționare a disputelor electorale de către factorii implicați". Hotărârea Curții Constituționale cu privire la rezultatele alegerilor prezidențiale din Republica Moldova din 13 decembrie 2016.

www.constcourt.md/libview.php?l=en&idc=7&id=926&t=/Media/News/Results-of-Presidential-Election-Confirmed-by-the-Constitutional-Court-of-Moldova

⁸⁷ Decizia Curții de Apel din Chișinău din data de 25 noiembrie 2016, care a fost menținută prin decizia Curții Supreme din data de 30 noiembrie 2016.

⁸⁸ Hotărârea Curții Constituționale din data de 13 Decembrie 2016

Nici unul dintre candidații care au participat la prima rundă electorală nu a colectat mai mult de jumătate din voturile cetățenilor. Astfel, CEC a anunțat petrecerea celui de-al doilea tur al alegerilor prezidențiale care a avut loc la data de 13 noiembrie 2016⁸⁹. În al doilea tur de scrutin au participat cei doi candidați care au primit cel mai mare număr de voturi⁹⁰: Igor Dodon, desemnat de către "Partidul Socialist din Republica Moldova"⁹¹ și Maia Sandu, desemnată de către Partidul "Acțiunea și Solidaritate"⁹². Ordinea apariției în buletinul de vot pentru cea de-a doua rundă a fost stabilită în funcție de numărul de voturi primite în prima rundă electorală.

Prin Decizia nr.516 din 2 noiembrie 2016, CEC a stabilit rezultatele finale ale primului tur al alegerilor. Potrivit acestei decizii, rata de participare la vot a fost de 50.95%, în timp ce pe site-ul oficial al CEC s-a arătat că prezența la vot a constituit 49,18%⁹³. Datele prezentate de către CEC cu privire la rata de participare la vot s-au bazat pe informațiile procesate de către Sistemul Informațional Automatizat de Stat "Alegeri", iar diferența s-a datorat faptului că CEC a luat în considerare doar 15097 de alegători care au fost incluși în listele suplimentare deoarece nu au avut nici o înregistrare oficială de domiciliu. CEC a decis să nu includă în raportările sale datele reflectate pe listele suplimentare, care țin de prezența la vot în număr de 102031 alegători, așa cum acestea rămân în lista de bază. Suplimentar, datele privind rezultatele pentru prima rundă, prezentate pe pagina web a CEC⁹⁴, nu dispun de informații clare cu privire la procentajul adevărat de voturi pe care candidații l-au colectat, așa cum calculul se face pe baza numărului total de voturi valabil exprimate în loc de numărul total de buletine de vot, cum și prevede Codul Electoral⁹⁵.

Informațiile prezentate pe pagina web a CEC cu privire la rezultatele preliminare, în special cele cu privire la rata de participare la vot și numărul de voturi necesare pentru ca un candidat să fie ales în primul tur de scrutin, ar putea fi considerate ca fiind înșelătoare pentru public. Ambele aceste cifre joacă un rol important în alegerile prezidențiale. Este necesară participarea a cel puțin o treime din numărul total de alegători incluși în listele electorale, ca acestea să fie considerate valabile, în timp ce pentru ca un candidat să fie considerat ales, este nevoie de colectat cel puțin jumătate din voturile alegătorilor care participă la alegeri.

Conform datelor prelucrate după al doilea tur al alegerilor prezidențiale din 13 noiembrie 2016, CEC a declarat că candidatul ales a fost Igor Dodon. În cel de-al doilea tur, el a primit cel mai mare număr de voturi, 834 081 voturi. Maia Sandu a primit 766 593 de voturi în această rundă.

CEC a publicat pe site-ul său rezultatele alegerilor din toate secțiile de votare, crescând astfel transparența procesului de centralizare a rezultatelor. În ambele runde a alegerilor, observatori Promo-LEX au efectuat o totalizare paralelă de colectare a rezultatelor de la toate secțiile de votare din țară, iar rezultatele corespund cu datele preliminare ale CEC, cu o diferență nesemnificativă în cea de-a doua rundă electorală.

---

⁸⁹ Conform articolului 109, alineatul 1 din Codul Electoral.

⁹⁰ Decizia Nr.517 din 02 Noiembrie 2016.

⁹¹ 680,550 voturi în primul tur.

⁹² 549,152 voturi în primul tur.

⁹³ www.cec.md/r/procese-verbale/prezidentiale2016/.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Articolul 109, alineatul 1.

La 21 noiembrie 2016, CEC a prezentat Curții Constituționale pentru confirmarea rezultatelor alegerilor și validarea mandatului noului Președinte al Republicii Moldova - procesul verbal privind totalizarea alegerilor prezidențiale și raportul privind rezultatele finale ale alegerilor prezidențiale. La data de 13 decembrie 2016, candidatul Maia Sandu a depus o plângere la Curtea Constituțională, contestând decizia Comisiei Electorale Centrale și solicitând Curții Constituționale să anuleze cea de-a doua rundă electorală⁹⁶.

După audierea reprezentanților CEC și a celor doi candidați, Curtea Constituțională a constatat că încălcările semnalate de candidatul Maia Sandu nu au reprezentat un fenomen capabil să schimbe voința alegătorilor, ceea ce ar duce la o eventuală modificare în atribuirea mandatului⁹⁷ și drept urmare, Curtea a respins cererea candidatului și a confirmat rezultatele alegerilor prezidențiale, validând mandatul lui Igor Dodon în funcția de președinte al Republicii Moldova. Luând în considerare cazul, Curtea, de asemenea a luat în considerare și constatările observatorilor internaționali⁹⁸ și celor naționali⁹⁹.

Curtea Constituțională a admis existența deficiențelor juridice și a subliniat necesitatea de a reexamina întreaga legislație electorală, eliberând șase adresări către Parlament cu scopul de a asigura "organizarea alegerilor democratice, corecte și transparente¹⁰⁰".

XV. RECOMANDĂRI

Având la bază observațiile și analiza procesului electoral, ENEMO prezintă următoarele recomandări pentru îmbunătățirea procesului electoral în general, cât și a legislației electorale.

Perfecționarea și armonizarea legislației electorale

În scopul eliminării inconsecvențelor, lacunelor și ambiguităților cu mult timp înaintea alegerilor, prin intermediul unor consultări deschise cu implicarea tuturor părților interesate, inclusiv experți electorali și societatea civilă, întreg cadru juridic național ar putea beneficia de pe urma unei

---

⁹⁶ Argumentele prezentate în fața Curții Constituționale au fost: "a) încălcarea drepturilor la vot a cetățenilor domiciliați în afara țării, ce a fost cauzată de lipsa buletinelor de vot și de cpetrecerea necorespunzătoare a procesului de votare de către autoritățile publice; b) transportarea organizată și coruperii alegătorilor din stînga Nistrului; c) implicarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe din Moldova în campania electorală; d) votul multiplu; e) publicațiile defăimătoare răspândite de către reprezentanții concurentului electoral Igor Dodon; f) mass-media care favoriza concurentul electoral opus. Hotărârea Curții Constituționale cu privire la rezultatele alegerilor prezidențiale din Republica Moldova.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Misiunea Internațională de Observare a Alegerilor care constă din Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE / ODIHR), Adunarea Parlamentară a OSCE (AP OSCE), Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) și Parlamentul European (PE) și Misiunea de Observare a Alegerilor parte a Rețelei Europene de Organizațiilor pentru Monitorizare Alegerilor (ENEMO).

⁹⁹ Misiunea de observare a alegerilor inițiată de către ONG-ul "Promo-LEX"; și ONG-ul "Institutul pentru Drepturile Omului" (IDOM) privind exercitarea drepturilor de vot ale persoanelor cu handicap.

¹⁰⁰ Hotărârea Curții Constituționale cu privire la rezultatele alegerilor prezidențiale din Republica Moldova.

revizuirii cuprinzătoare. Asemenea fapt, ar duce la o îmbunătățire și o armonizare a legislației electorale.

Ar fi necesar să fie luată în considerare posibilitatea de a permite studenților să voteze în secțiile de votare la locul aflării lor, așa cum asemenea posibilitate este deja prevăzută de Codul Electoral pentru alegerile parlamentare.

Codul penal urmează a fi modificat pentru a incrimina cumpărarea voturilor în alegerile prezidențiale într-un mod similar celui prevăzut pentru alegerile parlamentare, alegerile locale și referendum.

Problema de constituționalitate a criteriului de vârstă pentru candidații eligibili la funcția de președinte ar putea fi examinat în lumina schimbării constituționale din 2000, de la 35 de ani la 40 de ani și modificarea efectuată prin hotărârea Curții Constituționale din 2016. Cerința de ședere de 10 ani pentru corespunderea cu criteriul de eligibilitate, ar putea fi de asemenea revizuită.

Colectarea de semnături de sprijin și a sistemului de verificare

Ar trebui revizuite cerințele pentru colectarea semnăturilor de susținere a candidaților, inclusiv prin reducerea numărului de semnături necesare. Astfel, fiind acordată și posibilitatea ca alegătorul să susțină mai mulți candidați, fiind aplicate proceduri de verificare coerente pentru a asigura șanse egale pentru toți candidații electorali.

Așa cum densitatea populației variază în fiecare dintre unitățile administrativ teritoriale ale țării, legislația nu ar trebui să impună o cotă unică pentru colectarea semnăturilor dintre fiecare din aceste unități administrativ teritoriale. De asemenea, ar urma să fie revizuit și sistemul de colectare a semnăturilor de susținere în favoarea candidaților, pentru a permite cetățenilor aflați în străinătate să semneze în susținerea candidaților la președinție.

Legislația ar trebui modificată, astfel încât ultima zi de depunere a semnăturilor de susținere a candidaților pentru verificare CEC să nu se suprapună cu data oficială de începere a campaniei electorale.

Mecanismele juridice și instituționale care reglementează mass-media

În vederea îmbunătățirii pluralismului de opinii, cadrul legal de reglementare a mass-media urmează a fi revizuit pentru a se asigura imparțialitatea și independența mass-media de interese politice și de afaceri, precum și să prevină concentrarea proprietății mass-media. Cadrul legal prevăzut pentru mass-media ar putea include noi prevederi care să reglementeze pe deplin comportamentul mass-media pe internet, care este un mediu din ce în ce mai puternic în Moldova.

Discriminarea de gen, discursurile discriminatorii, sexiste și homofobe ar trebui să fie clar identificate și pedepsite după cum prevede legislația, iar CEC și instituțiile de monitorizare ar trebui să intervină prompt în cazul în care apar astfel de cazuri prin sancționarea clară a autorilor.

La fel, ar trebui instituit un mecanism mai eficient și funcțional pentru monitorizarea comportamentului mass-media în timpul campaniilor electorale. Asemenea mecanism ar urma să asigure o examinare frecventă a comportamentului mass-media în timpul perioadelor de campanie, precum și să asigure aplicarea mecanismelor de sancționare proporțional cu gravitatea încălcării, în scopul de a preveni denaturarea percepției publice prin mass-media părtinitoare campaniei.

Contestațiile electorale și căile de atac

Pentru a permite alegătorilor să înțeleagă corect și să își apere drepturile, procedurile de contestare ar trebui simplificate și structurate. Astfel, urmează să fie luată în considerare revizuirea Codului Electoral pentru a oferi un cadru sistematic și simplu pentru contestațiile și căile de atac care ar asigura toate mecanismele de remediu juridic într-o structură ierarhică clară.

În mod consultative, ar putea fie elaborate ghiduri clare pentru emiterea de avertisment pentru candidații la care încălcările pot conduce la aplicarea de sancțiuni, dar și privind care vor fi aceste sancțiuni. Codul contravențional ar trebui revizuit pentru a prescrie o listă exhaustivă de încălcări și sancțiuni aplicabile, care ar urma să aibă un rol de descurajare și să fie proporționale încălcărilor comise.

Procedura de examinare și pronunțare a hotărârilor asupra plângerilor și contestațiilor din ziua alegerilor ar trebui revizuită pentru a elimina lacunele și ambiguitățile existente.

Toate deciziile ar trebui să fie pe deplin argumentate și să indice căile următoare de atac la care se poate recurge. Organele electorale ar trebui să se abțină de la declinarea în mod nejustificat a competenței acestora la examinarea plângerilor electorale.

Supravegherea campaniei de finanțare

Supravegherea finanțării în Campania electorală ar putea fi îmbunătățită în continuare. Ar putea fi introduse noi mecanisme adecvate de control care să permită acces deplin și fără careva obstacole la supravegherea tuturor informațiilor cu privire la resursele legate de campania electorală a concurenților, dar și să prevadă în mod clar, mecanismele de reglementare și cooperare cu alte autorități competente. Totodată, trebuie menționat că verificarea, mecanismele de supraveghere și de punere în aplicare ar trebui să fie reevaluate și consolidate.

Implicarea în campanie a persoanelor terțe, obținerea contribuțiilor în natură, finanțarea prin intermediul partidelor politice și informațiile pentru identificarea donatorilor ar trebui să fie reglementate și aduse la cunoștință publicului larg pentru o transparență mai mare a resurselor de campanie, dar și a cheltuielilor generate. Pentru a include și plățile efectuate reprezentanților candidaților electorali, raporturile financiare finale ale fondurilor electorale ar trebui să fie depuse după ziua alegerilor.

Ar putea fi efectuată o pregătire corespunzătoare în vederea creșterii capacității de supraveghere a finanțării campaniilor electorale. Suplimentar, CEC urmează să fie susținută cu mijloacele și resursele necesare pentru supravegherea în mod eficient a finanțării campaniilor electorale.

Comisia Electorală Centrală

În scopul promovării în continuare a încrederii publicului în procesul electoral, administrația electorală ar trebui să se concentreze pe problemele de transparență și imparțialitate. Una dintre modalitățile de a asigura acest fapt este de a adopta o abordare pro-activă în vederea soluționării problemelor apărute în timpul procesului electoral, în special în domeniile reglementate vag, sau lipsite de o reglementare normativă.

Astfel, principalele aspecte în transparența procesului de luare a deciziilor este furnizarea în timp util a informațiilor către public, furnizarea de informații într-un format complet și eficient, inclusiv publicarea numelor membrilor CEC cu drept de vot la luarea deciziilor, precum și publicarea informațiilor cu privire la numărul de voturi necesare pentru un candidat pentru a deveni președinte în primul tur de scrutin.

Pentru a asigura eficiența, coerența și transparența în rezolvarea disputelor electorale, CEC ar putea lua în considerare consolidarea rolului său de supraveghetor a structurilor de nivel inferior și să ofere orientări clare cu privire la formulare de reclamații pentru simplificarea procedurilor date. La fel, CEC urmează să instituie și să țină evidența cu privire la plângerile în cadrul organelor electorale de nivel inferior.

Este nevoie de măsuri suplimentare pentru a se asigura că secretul votului să fie respectat în mod uniform. Acest fapt necesită proiectarea și poziționarea corectă a cabinelor de vot. În acest sens, cerința ca alegătorii să plieze buletinul de vot pînă la introducerea acestuia în urna de vot, poate îmbunătăți respectarea secretului votului.

La fel, CEC ar urma să simplifice procedura de acreditare a observatorilor internaționali și a reduce numărul de zile prevăzut pentru examinarea cererilor de acreditare.

Procesul de organizare a votului în penitenciare necesită o atenție specială. În cazul în care numărul de alegători înregistrați depășește un anumit număr minim, ar trebui instituită posibilitatea de a stabili secția de votare specială în penitenciare, pentru a asigura că alegătorii din penitenciare au acces la informațiile alegătorilor și li se garantează secretul și integritatea votului.

Organizarea, amplasarea și dimensiunea incintelor pentru transferul de materiale și totalizarea rezultatelor ar trebui examinate din punct de vedere al transparenței și al accesului liber și nestingherit al observatorilor.

Sistemul electronic pentru totalizarea rezultatelor preliminare ar trebui îmbunătățit pentru a reflecta în mod corespunzător participarea la vot și procentajul de voturi adunate de către candidații electorali.

Registrul de stat al alegătorilor și SIA Alegeri

Un aspect important care ar putea fi abordat de către CEC este actualizarea registrelor electorale prin intermediul sistemului complex cu trei etape al Registrului de Stat al Alegătorilor. Acestea ar

putea fi examinate prin teste de precizie, în special cu privire la includerea persoanelor decedate. Astfel, ar fi necesară dezvoltarea unor sisteme îmbunătățite pentru actualizarea bazelor de date.

Funcționarea SIA "Alegeri" ar putea fi îmbunătățită în continuare, în special în ce privește procesul de introducere a datelor cu privire la rezultatele alegerilor, care ar trebui să facă obiectul mai multor verificări de către funcționarii electorali, atât la BESV, cât și la nivelul CER.

Statutul operatorilor SIA "Alegeri" ar urma să fie definit pentru a asigura o imparțialitate similară membrilor comisiilor electorale.

Pregătirile comisiilor electorale

Este important să se facă o analiză mai profundă a neajunsurilor depistate în alegerile anterioare, fiind identificate soluții în ce privește gestionarea plângerilor, cât și instrucțiuni detaliate cu privire la anumite aspecte, cum ar fi sigilarea urnelor de vot, depozitarea buletinelor de vot, emiterea de buletine de vot în cazul distrugerii, cât și cerințe uniforme referitor la informațiile afișate la secțiile de votare, ordinea corectă de urmat a procedurilor de numărare, etc.

Sesiunile de instruire pentru membrii organelor electorale ar trebui să includă module speciale privind modul în care membrii CER și BESV ar urma să anticipeze și să asigure necesitățile persoanelor cu dizabilități în cadrul procesului electoral.

Drepturile de vot ale persoanelor cu dizabilități

Pentru a se asigura că toți cetățenii își pot exercita dreptul de a exprima votul în mod liber și independent, există necesitatea de a dezvolta și implementa o strategie cuprinzătoare și eficientă pentru incluziunea în procesul electoral a persoanelor care trăiesc cu dizabilități. Astfel, înaintea începerii unui ciclu electoral, toate instituțiile publice ar trebui să întreprindă măsurile necesare în vederea asigurării facilităților necesare de acces la secțiile de votare pentru persoanele cu dizabilități.

Votarea în afara țării

Este necesar de a reconsidera procesul de înființare a secțiilor de votare peste hotare, prin instituirea unor modalități mai flexibile de a informa și de a identifica interesele alegătorilor moldoveni la exercitarea dreptului de vot (numărul și locațiile acestora). De asemenea, numărul maxim de trei mii de buletine de vot alocate pentru o secție de votare trebuie reconsiderat.

Suplimentar, posibilitatea de a vota cu pașapoarte expirate în străinătate ar trebui să fie la fel examinată pentru identificarea unei soluții care ar permite respectarea legislației relevante.

DESPRE ENEMO

Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO) este o rețea internațională din care fac parte 23 de Organizații¹ (Neguvernamentale, Non-Profit și care nu fac partizanat politic), din 18 țări din Europa Centrală și de Est, Asia Centrală, precum și trei țări Membre ale Uniunii Europene, constituită la 29 Septembrie 2009.

ENEMO promovează implicarea Societații Civice în societățile cu democrații în tranziție și alte forme neguvernamentale de guvenământ, urmărind îmbunătățirea proceselor electorale, o transparență mai mare a responsabilității guvernamentale față de cetățeni, dar și respectarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Pentru a reuși acest scop, ENEMO funcționează în mod independent și/sau în colaborare cu organizațiile member ale rețelei de organizații din care fac parte.

Activitatea principală a ENEMO constă în evaluarea proceselor electorale și a mediului politic prin inițierea de misiuni internaționale de observare a alegerilor, precum și prin oferirea unor rapoarte de observare corecte și imparțiale. În scopul evaluării procesului electoral, misiunile de observare ale ENEMO folosesc standarde internaționale pentru alegeri democratice și cadrul normativ propriu zis al țării. ENEMO și toate organizațiile sale membre au aprobat Declarația din 2005 privind principiile pentru observarea internațională a alegerilor și Declarația de principii globale pentru observarea alegerilor fără partizanat politic. Fiecare observator ENEMO semnează Codul de conduită pentru observatorii electorali internaționali.

Până în prezent, ENEMO a organizat 23 de misiuni internaționale de observare a alegerilor în șapte țări diferite¹⁰¹. Organizațiile member ale ENEMO au monitorizat mai mult de 200 de alegerile naționale și au instruit mai mult de 200 000 de observatori.

**Versiunea în engleză al acestui raport este unicul document oficial recunoscut.
Însă, este disponibilă și versiunea neoficială al raportului în Română.*

---

¹⁰¹ Albania (alegerile parlamentare din 2005); Georgia (2008 alegeri prezidențiale anticipate); Kazahstan (2005 alegerile prezidențiale); Kosovo (alegerile municipale din 2009; (2010 alegeri parlamentare, 2013 alegerile municipale); Kârgâzstan (2005 alegerile prezidențiale, 2005 alegerile parlamentare; 2007 alegerile parlamentare anticipate; 2009 alegerile prezidențiale, și 2010 alegerile parlamentare); Moldova (2009 alegerile parlamentare și 2016 alegerile prezidențiale); Ucraina (2004 alegerile prezidențiale; 2006 alegerile parlamentare, 2006 alegerile pentru funcția de primar în trei municipalități; 2007 alegerile parlamentare; 2010 alegerile prezidențiale, 2012 alegerile parlamentare, 2013 alegerile parlamentare repetate în 5 regiuni, 2014 alegeri prezidențiale anticipate, 2014 alegerile parlamentare anticipate și 2015 alegeri locale).

ANEXA: Rezultatele Oficiale ale Alegerilor

PRIMA RUNDĂ – 30 OCTOMBRIE

a) Numărul de alegători incluși în listele electorale	2.812.566
b) Numărul de alegători incluși în listele suplimentare	117.128
c) Numărul de alegători care au primit buletine de vot	1.440.830
d) Numărul de alegători care au participat la vot	1.440.733
e) Diferența dintre numărul buletinelor de vot primite și numărul de alegători care au participat la vot	97
f) Numărul buletinelor de vot nevalabile	22.215
g) Numărul de voturi acordate pentru fiecare candidat:	
GHIMPU Mihai, Partidul Liberal	25.490
LEANCĂ Iurie, Partidul Politic "Partidul Popular European Moldova"	44.065
CIUBAȘENCO Dumitru, Partidul Politic "Partidul nostru"	85.466
SANDU Maia, Partidul Politic "Acțiunea și Solidaritate"	549.152
DODON Igor, Partidul Politic "Partidul Socialiștilor din Republica Moldova"	680.550
RADU Silvia, candidat independent	5.276
LAGUTA Maia, candidat independent	10.712
GUȚU Ana, Partidul Politic "Dreapta"	2.453
GHILEȚCHI Valeriu, candidat independent	15.354
h) Numărul total de voturi valabil exprimate	1.418.518
i) Numărul buletinelor de vot tipărite	3.131.947
j) Numărul buletinelor de vot neutilizate și anulate (inclusiv buletinele de vot care au fost completate greșit și care au fost anulate)	1.691.117

A DOUA RUNDĂ – 13 NOIEMBRIE

a) Numărul de alegători incluși în listele electorale	2.810.057
b) Numărul de alegători incluși în listele suplimentare	209.438
c) Numărul de alegători care au primit buletine	1.614.067
d) Numărul de alegători care au participat la vot	1.614.023
e) Diferența dintre numărul buletinelor de vot primite și numărul de alegători care au participat la vot	44
f) Numărul buletinelor de vot nevalabile	13.349
g) Numărul de voturi acordate pentru fiecare candidat:	
DODON Igor, Partidul Politic "Partidul Socialiștilor din Republica Moldova"	834.081
SANDU Maia, Partidul Politic "Acțiunea și Solidaritate"	766.593
h) Numărul total de voturi valabil exprimate	1.600.674
i) Numărul buletinelor de vot tipărite	3.164.549
j) Numărul buletinelor de vot neutilizate și anulate (inclusiv buletinele de vot care au fost completate greșit și care au fost anulate)	1.550.482